

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΤΜΗΜΑ: «ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ,
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: «ΜΟΡΦΕΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΥΠΟ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ (EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT/ C.P.T.)»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ:

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΑΛΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΘΗΝΑ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2011

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
Α. Η ΚΥΡΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΕ ΜΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	7
Α.Ι. Σύντομη περιγραφή του σύγχρονου κοινωνικό-πολιτικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο η ελληνική αστυνομία καλείται να ασκήσει τα καθήκοντά της.....	7
Α.ΙΙ. Περιεχόμενο της αστυνομικής εξουσίας και μέσα άσκησης αυτής.....	9
1. Η εξασφάλιση της δημόσιας τάξης.....	9
2. Διοικητικός καταναγκασμός και χρήση βίας. Έννοια της αστυνομικής βίας.....	12
Α. ΙΙΙ. Όρια άσκησης της αστυνομικής εξουσίας.....	13
1. Γενικές αρχές που διέπουν την αστυνομική δράση.....	13
2. Η αρχή της νομιμότητας: προβλέψεις στην εθνική έννομη τάξη και σε διεθνή κείμενα.....	14
3. Η αρχή της αναλογικότητας και ο περιορισμός των ατομικών δικαιωμάτων κατά την άσκηση της αστυνομικής εξουσίας.....	16
4. Η αρχή της προσήκουσας συμπεριφοράς: η αντιμετώπιση ιδιαίτερων ομάδων, όπως οι μετανάστες.....	20
Β. ΜΟΡΦΕΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ.....	22
Β.Ι. Η νόμιμη άσκηση των αστυνομικών καθηκόντων όσον αφορά τη σύλληψη, τη μεταχείριση των συλληφθέντων και τα δικαιώματα των κρατουμένων.....	22
1. Σύλληψη και κράτηση: έννοια και συνταγματικές εγγυήσεις.....	22

βασανιστηριων και της απανθρωπης η ταπεινωτικης μεταχειρωιης η τιμωρίας (European Committee for the prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment/ C.P.T.), σχετικά με το επίπεδο της μεταχείρισης των κρατουμένων και των συνθηκών κράτησης αυτών.....24

1. Η γέννηση της C.P.T.....24

2. Έννοια, τρόπος λειτουργίας και στόχοι της C.P.T.....25

3. Η ανάπτυξη ενός επιπέδου εγγυήσεων.....28

4. Εγγυήσεις στο επίπεδο της αστυνομικής κράτησης: δικαιώματα των κρατουμένων και διαδικαστικές εγγυήσεις.....29

I. Δικαιώματα κρατουμένων.....29

α. ειδοποίηση για την προφυλάκιση.....30

β. πρόσβαση σε δικηγόρο.....31

γ. πρόσβαση σε γιατρό.....32

δ. πληροφόρηση των δικαιωμάτων.....33

II. Διαδικαστικές προϋποθέσεις.....33

α. διατήρηση αρχείου προφυλάκισης.....33

β. διεξαγωγή ανακρίσεων.....34

γ. λοιπές εγγυήσεις.....34

5. Εγγυήσεις στο επίπεδο των σωφρονιστικών καταστημάτων: βασανιστήρια, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση και συνθήκες διαβίωσης στα σωφρονιστικά καταστήματα.....35

α. βασανιστήρια, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση.....35

β. φυσικές συνθήκες διαβίωσης στα σωφρονιστικά καταστήματα.....39

γ. άλλες διατυπώσεις για τις συνθήκες κράτησης.....42

i. άσκηση και προαυλισμός των κρατουμένων.....	42
ii. Αστυνομικός καταναγκασμός, χρήση υλική βίας και εκπαίδευση αστυνομικού προσωπικού.....	42
iii. επαφή των κρατουμένων με τον “έξω” κόσμο.....	44
Γ. ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ C.P.T. ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	45
Γ.Ι. Η έκθεση της C.P.T. για την Ελλάδα της 08-02-2008.....	45
Γ.ΙΙ. Η έκθεση της C.P.T. για την Ελλάδα της 01-12-2008.....	51
Γ.ΙΙΙ. Η έκθεση της C.P.T. για την Ελλάδα της 31-03-2010.....	54
Γ.ΙV. Η Δημόσια Δήλωση της C.P.T. για την Ελλάδα της 15-03-2011...59	
Δ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	61

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να αναδειχθούν εκείνες οι μορφές άσκησης αστυνομικής εξουσίας, που αφενός παραβαίνουν τον νόμο ή συνιστούν κατάχρηση εξουσίας, αφετέρου παραβιάζουν ευθέως θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες, όπως αυτά προστατεύονται όχι μόνο σε Συνταγματικό επίπεδο, αλλά ευρύτερα μέσα από διεθνή κείμενα και Συνθήκες.

Με δεδομένο το ευρύ φάσμα των περιπτώσεων στις οποίες μπορεί να εντοπιστούν κρούσματα αστυνομικής αυθαιρεσίας ή παράνομης βίας, αλλά και των διαφορετικών μεθόδων και οπτικών προσέγγισης του ζητήματος, η εν λόγω έρευνα δεν συνιστά μια περιπτωσιολογική καταγραφή φαινομένων αστυνομικής βίας στην Ελλάδα τύπου δημοσιογραφικής κάλυψης. Δεν ενδιαφέρει εν προκειμένω η αριθμητική καταγραφή εν είδη στατιστικής ούτε η συναισθηματική φόρτιση μέσω αναλυτικών περιγραφών συγκεκριμένων περιπτώσεων.

Όμοια, δεν είναι μια ανάλυση της αντιμετώπισης της αστυνομικής βίας από επίσημους φορείς, όπως η Δικαιοσύνη.

Στην παρούσα μελέτη η έρευνα εστιάζεται στη μεταχείριση και στα δικαιώματα συλληφθέντων και κρατουμένων από Αστυνομικές Αρχές, τις συνθήκες κράτησης αυτών και πώς έχουν αναπτυχθεί οι μορφές αστυνομικής βίας μέσα από το έργο και τις Εκθέσεις της C.P.T. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στους μετανάστες και στο ρόλο της CPT στην αντιμετώπιση της αστυνομικής βίας απέναντι στη συγκεκριμένη κατηγορία κρατουμένων.

Τα κεντρικά ερωτήματα- στόχοι της έρευνας που τίθενται συνεπώς είναι τα εξής : α)ποιες είναι οι προϋποθέσεις και τα όρια άσκησης αστυνομικής εξουσίας όσον αφορά τη μεταχείριση των κρατουμένων και πότε αυτή αποκτά χαρακτηριστικά αυθαιρεσίας και βίας; και β) ποιες είναι οι θεμελιώδεις εγγυήσεις προστασίας των δικαιωμάτων των κρατουμένων και το αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης αυτών εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων; Η προσέγγιση θα γίνει μέσα από το έργο του C.P.T., οι εκθέσεις της οποίας συντελούν στη δημιουργία διεθνών κανόνων (standar settings).

Στην πρώτη ενότητα αρχικά γίνεται μια σύντομη αναφορά στο ευρύτερο κοινωνικό-πολιτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο η Ελληνική Αστυνομία καλείται να ασκήσει τα καθήκοντά της, όπως αυτό διαμορφώνεται α) από τη ραγδαία αύξηση της εγκληματικότητας και β) από τις ολοένα αυξανόμενες μεταναστευτικές ροές. Ακολούθως αναλύεται ο ρόλος και η αποστολή της Ελληνικής Αστυνομίας ως φορέα δημόσιας ασφάλειας και ειδικότερα η νόμιμη άσκηση των αστυνομικών καθηκόντων όσον αφορά τη σύλληψη, τη μεταχείριση συλληφθέντων και τα δικαιώματα των κρατουμένων. Προσδιορίζονται τα όρια ανάμεσα στη νόμιμη άσκηση της αστυνομικής εξουσίας και της προσβολής των ατομικών δικαιωμάτων, οι βασικές αρχές που διέπουν την δράση της Αστυνομίας (αρχή νομιμότητας, αρχή αναλογικότητας) και τελικά ορίζεται τι είναι αστυνομική βία και πότε αυτή μετατρέπεται σε παράνομη.

Στη δεύτερη ενότητα γίνεται μια εκτενής αναφορά στο πώς έχουν αναπτυχθεί οι μορφές αστυνομικής βίας στο επίπεδο της αστυνομικής κράτησης μέσα από τις αρχές που διέπουν το C.P.T., όπως αυτές οι αρχές

έχουν αναπτυχθεί στις εκθέσεις του C.P.T. Συγκεκριμένα αφού προσδιοριστεί τι είναι το C.P.T., πώς γεννήθηκε, ποιοι είναι οι βασικοί στόχοι και αρχές λειτουργίας του, γίνεται αναλυτική περιγραφή των θεμελιωδών δικαιωμάτων που πρέπει να απολαμβάνουν οι κρατούμενοι, καθώς και οι ελάχιστες εγγυήσεις συνθηκών κράτησης στα αστυνομικά καταστήματα και κρατητήρια. Η μελέτη ολοκληρώνεται με συγκεκριμένη αναφορά στις Εκθέσεις του CPT για την Ελλάδα των ετών 2007-2010, την Δημόσια Δήλωση του C.P.T. κατά της Ελλάδας και καταλήγει σε συμπεράσματα για την κατάσταση που επικρατεί σήμερα στην χώρα μας και τις προοπτικές εξάλειψης των φαινομένων παράνομης αστυνομικής βίας και κακομεταχείρισης των κρατουμένων.

A. Η ΚΥΡΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΕ ΜΙΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

A. I. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΟΠΟΙΟ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ ΚΑΛΕΙΤΑΙ ΝΑ ΑΣΚΗΣΕΙ ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΗΣ.

Οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί στην ελληνική κοινωνία --στο πλαίσιο μάλιστα μιας «παγκοσμιοποίησης»-- τα τελευταία πέντε και κυρίως τα τελευταία δύο χρόνια είναι αρνητικές για την κοινωνική συνοχή και σηματοδοτούν την έναρξη μιας νέας εποχής. Η σημαντική υποχώρηση των κοινωνικών δικαιωμάτων, η μαζική «κατεδάφιση» εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων, η ανυπαρξία κοινωνικής πολιτικής και κρατικής πρόνοιας, η έλλειψη πνευματικής καθοδήγησης, η περιθωριοποίηση και ο κοινωνικός αποκλεισμός μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού, ο επιχειρούμενος κοινωνικός κατακερματισμός και εν τέλει η φτωχοποίηση

ολοένα και ευρύτερων κοινωνικών ομάδων έχουν διαταράξει την δημόσια ασφάλεια ενισχύοντας την αύξηση της εγκληματικότητας.

Είναι χαρακτηριστικό ότι η βία στις μέρες μας δεν περιορίζεται σε αυτό που ονομάζουμε «καθημερινή βία», κύριο γνώρισμα της οποίας είναι η περιφρόνηση ή αδιαφορία για τα δικαιώματα και την προσωπικότητα του άλλου, η αυθαιρεσία και ασυδοσία. Αντιθέτως, τόσο σε επίπεδο στατιστικής τελεσιδικώς καταδικασθέντων όσο και σε επίπεδο στατιστικής βεβαιωθέντων αδικημάτων, το ποσοστό των εγκλημάτων που σχετίζονται με αυτό που ονομάζουμε «βαριά εγκληματικότητα» εμφανίζει σημαντική και ανησυχητική αυξητική τάση. Αρκεί κανείς να ξεφυλλίσει τα φύλλα των εφημερίδων για να διαπιστώσει ότι οι ένοπλες ληστείες και οι ανθρωποκτονίες είναι πλέον σχεδόν καθημερινό φαινόμενο, ιδίως στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Σε όλα αυτά θα πρέπει να προσθέσουμε τη σημαντική αύξηση των μεταναστευτικών ροών στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία. Είναι χαρακτηριστικό, ότι σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001 και τα λοιπά διαθέσιμα στοιχεία, όπως οι αιτήσεις των μεταναστών για την απόκτηση άδειας διαμονής κ.α., η μεταναστευτική κοινότητα στην Ελλάδα (νόμιμοι και παράνομοι) αποτελούσε περίπου το 10% του πληθυσμού, ενώ σήμερα (2011) υπολογίζεται ότι υπερβαίνει το 15%! Έτσι η Ελλάδα καθίσταται η μοναδική χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση με την μεγαλύτερη αναλογία μεταναστών σε σχέση πάντα με τον πληθυσμό της.

Ήταν και είναι μάλιστα τέτοια η ένταση και μαζικότητα του φαινομένου, που η αντίδραση της ελληνικής κοινωνίας --κυρίως έναντι των μουσουλμάνων-- έλαβε διαστάσεις και χαρακτηριστικά "ηθικού πανικού"¹ : ανησυχία και φόβος απέναντι στον «ξένο», που θεωρείται απειλή για την κατεστημένη ηθική τάξη, η οποία γρήγορα μετεξελίχθηκε σε εχθρότητα και έντονη κοινωνική αντίδραση, που με τη σειρά της

¹ Καρύδης Βασίλης, Ηθικοί Πανικοί

ενεργοποίησε την παρέμβαση των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, δηλ. της Πολιτείας, μέσω νομοθετικών πρωτοβουλιών, που όμως αντιμετώπιζαν και αντιμετωπίζουν το ζήτημα των μεταναστευτικών ροών στη βάση αστυνομικών και κατασταλτικών πρακτικών.

Η παρουσία των μεταναστών συνδέθηκε άμεσα με την αύξηση της εγκληματικότητας και εμπεδώθηκε γρήγορα η συλλογική συνείδηση ενός αρνητικού στερεοτύπου, του «μετανάστη-εγκληματία».

Η υψηλή θεατότητα των μεταναστών, η «γκετοποίηση» ολόκληρων συνοικιών στα αστικά κέντρα, η έντονη και επιλεκτική αστυνόμευση, η αρνητική στάση του πληθυσμού και η προδιάθεση για την καταγγελία μεταναστών δραστών, οι προκαταλήψεις της κοινής γνώμης και ο παραμορφωτικός καθρέφτης των μέσων μαζικής ενημέρωσης έχουν οδηγήσει σε συγκρουσιακές καταστάσεις ολόκληρη την κοινωνία.

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον η Ελληνική Αστυνομία καλείται να διασφαλίσει αφενός την δημόσια τάξη, αφετέρου την προστασία των ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων των πολιτών. Η ασκούμενη αστυνομική εξουσία αναπροσαρμόζεται στις εκάστοτε απαιτήσεις της μεταβαλλόμενης κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας. Έτσι στις μέρες μας --με την κατά γεωμετρική πρόοδο αύξηση του μεγέθους και των μορφών των εγκλημάτων-- παρατηρείται αφενός μια συνεχής διαπλάτυνση του φάσματος των αστυνομικών καθηκόντων, που μεταφράζεται σε βαθμιαία εντεινόμενη επέκταση της αστυνομικής εξουσίας στην ιδιωτική σφαίρα, αφετέρου μια διεύρυνση της έννοιας της δημόσιας τάξης, η οποία τείνει να ταυτιστεί με το δημόσιο συμφέρον.

A. II. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΑΥΤΗΣ

1. Η εξασφάλιση της Δημόσιας Τάξης

Κεντρικός άξονας κατεύθυνσης της αστυνομικής εξουσίας είναι η κατοχύρωση και διατήρηση της δημόσιας τάξης. Με τον όρο «τάξη» νοείται ο σεβασμός στους νόμους και υποδηλώνεται η κοινωνική ηρεμία, η ευταξία και η ευνομία.

Σύμφωνα με τον παραδοσιακό ορισμό, ως δημόσια τάξη νοείται το σύνολο των άγραφων κανόνων δικαίου αναφορικά με τη συμπεριφορά του πολίτη μέσα στο κοινωνικό σύνολο, η τήρηση των οποίων αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εξασφάλιση μιας ομαλής κοινωνικής συμβίωσης των πολιτών μιας χώρας. Η έννοια όμως της δημόσιας τάξης δεν είναι στατική, αλλά μεταβάλλεται αναλόγως των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών συνθηκών, που επικρατούν σε κάθε χρόνο και τόπο, έτσι ώστε να καθίσταται δυσχερής η διατύπωση ενός πλήρους, σταθερού και βάσει καθαρά αντικειμενικών κριτηρίων προσδιορισμού της έννοιάς της.

Η τάξη διακρίνεται σε δημόσια και ιδιωτική. Η δημόσια τάξη αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ ατόμων και κοινωνικού συνόλου και με τη σειρά της διακρίνεται σε πολιτειακή, κοινωνική και οικονομική, ενώ η ιδιωτική τάξη αναφέρεται σε σχέσεις αποκλειστικά μεταξύ ατόμων. Η εσωτερική δημόσια τάξη οπωσδήποτε περιλαμβάνει το τρίπτυχο «ησυχία», «ασφάλεια» και «υγιεινή», έτσι ώστε τα έννομα αγαθά της κοινωνικής ειρήνης και της δημόσιας υγείας να ανήκουν στο στενό εννοιολογικό της πυρήνα. Το περιεχόμενό της όμως συνεχώς εμπλουτίζεται και διευρύνεται. Ήδη στην Εισηγητική Έκθεση του Ν.2800/2000 «Αναδιάρθρωση Υπηρεσιών Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, σύσταση Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες διατάξεις», αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «η εξασφάλιση της δημόσιας τάξης αποτελεί συμβολή στην εθνική άμυνα και η εξασφάλιση της εθνικής άμυνας αποτελεί συμβολή στη δημόσια τάξη, έτσι ώστε να συμπεραίνει κανείς ότι οι όροι στην ευρεία τους έννοια, περιλαμβάνουν ο ένας τον άλλον». Επιπλέον,

νομολογιακά η ευρύτερη έννοια της δημόσιας τάξης που έγινε δεκτή αντιστοιχεί στο σύγχρονο πολιτικό σύστημα με ανεπτυγμένο διοικητικό μηχανισμό, που εξασφαλίζει την παροχή πολλαπλών κοινωνικών υπηρεσιών και διέπει το ισχύον διοικητικό δίκαιο.

Τελευταία, το εννοιολογικό περιεχόμενο της δημόσιας τάξης έχει επεκταθεί και διευρυνθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε να ταυτίζεται και να υπάγεται στην έννοια του δημοσίου συμφέροντος, το οποίο ορίζεται ως σύνολο των νόμιμων σκοπών της κοινωνικής συμβίωσης. Κατά συνέπεια, η δημόσια τάξη δεν περιλαμβάνει μόνο την δημόσια τάξη με στενή έννοια, όπως εκτέθηκε ανωτέρω, αλλά επιπλέον καλύπτει τρεις βασικούς κύκλους αστυνομικών αρμοδιοτήτων: πρώτον, την εξασφάλιση της δημόσιας ειρήνης και ευταξίας και της απρόσκοπτης κοινωνικής διαβίωσης των πολιτών, δεύτερον, την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος και τρίτον, την προστασία του κράτους και του δημοκρατικού πολιτεύματος στα πλαίσια της συνταγματικής τάξης. Με σημείο αναφοράς τους τρεις προαναφερθέντες κύκλους, ο νόμος εξειδικεύει την αστυνομική εξουσία σε τέσσερεις βασικούς άξονες : στον πρώτο κύκλο αντιστοιχούν οι δύο πρώτοι άξονες, δηλ. η άσκηση αστυνομίας γενικής αστυνόμευσης και η άσκηση αστυνομίας τροχαίας, στον δεύτερο η άσκηση αστυνομίας δημόσιας ασφάλειας και στον τρίτο, η άσκηση της αστυνομίας κρατικής ασφάλειας.

Η άσκηση αστυνομίας γενικής αστυνόμευσης περιλαμβάνει ιδίως τη διασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης και ευταξίας, την τήρηση της δημόσιας τάξης στους δημόσιους χώρους, τις δημόσιες συναθροίσεις κ.τ.λ.

Η άσκηση αστυνομίας τροχαίας περιλαμβάνει τη μέριμνα για την εφαρμογή του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας και τη ρύθμιση κυκλοφορίας πεζών και οχημάτων στους δρόμους.

Η άσκηση αστυνομίας δημόσιας ασφάλειας περιλαμβάνει μεταξύ άλλων, α) την δίωξη των εγκλημάτων κατά της ζωής, της προσωπικής

ελευθερίας, της ιδιοκτησίας και των περιουσιακών δικαιωμάτων, β) τον έλεγχο και τη δίωξη της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών, γ) τη μέριμνα για την προστασία των ανηλίκων και την εφαρμογή των διατάξεων για τα ήθη κ.ά.

Η άσκηση αστυνομίας κρατικής ασφάλειας περιλαμβάνει ανάμεσα στα άλλα και τον έλεγχο της τήρησης των διατάξεων που αφορούν την είσοδο, την παραμονή και την εργασία των αλλοδαπών στην χώρα.

Και οι τρεις προαναφερθέντες κύκλοι αστυνομικής εξουσίας βρίσκονται κάτω από την ομπρέλα αυτού, που ονομάζεται δημόσια τάξη με ευρεία έννοια.

2. Διοικητικός καταναγκασμός και χρήση βίας. Έννοια της Αστυνομικής βίας.

Η Ελληνική Αστυνομία αποτελεί --μαζί με τις Ένοπλες Δυνάμεις-- τον κύριο εκφραστή του όρου «δημόσια ένοπλη δύναμη». Αναγνωρίζεται δηλ. ως ο δημόσιος φορέας, ο οποίος είναι βάσει νόμου αρμόδιος να ασκεί υλική και ψυχολογική βία και με τη χρήση όπλων. Η άσκηση λοιπόν αστυνομικής εξουσίας συνδέεται εξ ορισμού με την άσκηση διοικητικού καταναγκασμού και μάλιστα με τη χρήση βίας, που φτάνει μέχρι τη χρήση όπλων. Τα αστυνομικά υλικά μέτρα συνιστούν μέσο για την εφαρμογή του νόμου και πρέπει να λαμβάνονται με γνώμονα την εκπλήρωση των σκοπών της αστυνόμευσης, που είναι η τήρηση της δημόσιας τάξης, στην ορισμένη κάθε φορά μορφή του δημοσίου συμφέροντος που θεραπεύει.

Η βία μπορεί να ασκηθεί από τα αστυνομικά όργανα είτε ως σωματική είτε ως ψυχολογική. Σωματική βία συνιστά η περιαγωγή άλλου σε κατάσταση αναισθησίας ή ανικανότητας για αντίσταση με υπνωτικά ή ναρκωτικά ή ανάλογα μέσα. Η σωματική βία μπορεί να είναι απόλυτη, όταν δεν αφήνει στον εξαναγκαζόμενο περιθώριο αυτόβουλης ενέργειας

ή εξαναγκάζουσα, όπου ναι μεν υπάρχει βουλευτική κυριαρχία του δρώντος στις σωματικές του κινήσεις, αλλά η βούληση στη συγκεκριμένη μορφή αποτελεί προϊόν ψυχολογικού καταναγκασμού, ο οποίος ασκήθηκε από τρίτο. Στον τελευταίο αυτό όρο, υπάγεται τόσο η ψυχοσωματική όσο και η καθαρά ψυχολογική βία, δηλ. η απειλή².

Η σωματική βία μπορεί να ασκηθεί ως ανόργανη, όπως π.χ. στην περίπτωση διάλυσης μιας δημόσιας συνάθροισης από όργανα της ΕΛ.ΑΣ. με βίαιη απόσπηση του πλήθους από ισχυρές δυνάμεις, στην βίαιη επαναπροώθηση αλλοδαπού, που έχει απελαθεί κ.τ.λ. και ως ενόργανη, που συνιστά και τη βαρύτερη μορφή βίας αφού γίνεται με τη χρήση μηχανικών μέσων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η βίαιη διάλυση μιας παράνομης δημόσιας συνάθροισης με χρήση δακρυγόνων ή αστυνομικών ράβδων. Η οπλοκατοχή και οπλοχρησία των αστυνομικών οργάνων ρυθμίζονται από ένα σύνολο διατάξεων νόμων, όμως σε κάθε περίπτωση η αστυνομική νομοθεσία υποχρεώνει ρητά τους αστυνομικούς για καλή χρήση των όπλων. Η χρήση λοιπόν υλικής βίας κατά την άσκηση των αστυνομικών καθηκόντων προβλέπεται και επιτρέπεται από τον νόμο ως μέσο για την επίτευξη των σκοπών της αστυνόμευσης. Ποια είναι όμως εκείνα τα όρια πέρα από τα οποία η «νόμιμη βία» μετατρέπεται σε παράνομη και η νόμιμη άσκηση αστυνομικής εξουσίας σε αυθαίρετη;

Η λήψη μέτρων βίας από τα αστυνομικά όργανα δικαιολογείται υπό τις ακόλουθες προϋποθέσεις: α) όταν ασκείται κατ' εξαίρεση, β) όταν επιτρέπεται από το νόμο και γ) όταν η προσφυγή στα μέτρα βίας είναι απολύτως αναγκαία.

A. III. ΟΡΙΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

1. Γενικές αρχές που διέπουν την αστυνομική δράση

---

² Παπαϊωάννου Ζωή, Αστυνομικό Δίκαιο, σελ.147

Η ένταξη των αστυνομικών οργάνων της ΕΛ.ΑΣ. στην εκτελεστική εξουσία συνεπάγεται την υπαγωγή της άσκησης της αρμοδιότητάς τους στις αρχές του διοικητικού δικαίου, που διέπουν τη δράση όλων των διοικητικών οργάνων. Έτσι, η αστυνομική εξουσία διέπεται καταρχήν από τις βασικές γενικές αρχές της νομιμότητας, της υπεροχής του δημοσίου συμφέροντος και της αναλογικότητας. Επιπρόσθετα, λόγω της ιδιομορφίας της επεμβατικής δράσης της διέπεται και από ορισμένες άλλες αρχές, όπως η αρχή της προσήκουσας συμπεριφοράς, η αρχή της απαγόρευσης κατάχρησης εξουσίας και η αρχή της διαρκούς ετοιμότητας και της διαρκούς διατεταγμένης υπηρεσίας.

2. Η αρχή της νομιμότητας: προβλέψεις στην εθνική έννομη τάξη και σε διεθνή κείμενα.

Η αρχή της νομιμότητας αποτελεί άμεση απόρροια της αρχής της διάκρισης των εξουσιών και καθιερώνεται στην ελληνική έννομη τάξη στα άρθρα 26 παρ.2, 43, 50, 82, 83 και 95 παρ.1 του Συντάγματος. Ειδικά για το αστυνομικό προσωπικό της ΕΛ.ΑΣ. η αρχή αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 1 παρ.2 Π.Δ. 538/1989. Έχει δε την έννοια, ότι η άσκηση της αστυνομικής εξουσίας πρέπει να μην παραβιάζει και να είναι σύμφωνη με τους κανόνες του ευρωπαϊκού δικαίου, τους συνταγματικούς κανόνες και τις νομοθετικές πράξεις, καθώς και με κάθε κανόνα ανώτερης ή ισοδύναμης με αυτούς τυπική ισχύ³.

Κατ' εφαρμογή της αρχής της νομιμότητας, τα αστυνομικά όργανα, οφείλουν κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς τους να προβαίνουν σε ενέργειες, που δεν αντίκεινται στους κανόνες δικαίου και επιπλέον, μπορούν να προβαίνουν μόνο σε ενέργειες που στηρίζονται σε ρητή διάταξη νόμου.

---

³ Παπαϊωάννου Ζωή, Αστυνομικό Δίκαιο, σελ.492

Η λεπτή διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στη νόμιμη άσκηση αστυνομικής εξουσίας από τη μια και προσβολής ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών των πολιτών από την άλλη, έχει οδηγήσει πολλούς στο να υποστηρίζουν ότι οι έννοιες «αστυνομία-τάξη» και «ελευθερία» είναι έννοιες «ασυμφιλίωτες», «ασυμβίβαστες». Συγκρούονται μάλιστα έντονα τόσο σε επίπεδο μιας φιλοσοφικής και ηθικής συζήτησης όσο και στη βάση τη καθημερινότητας του καθενός, ο οποίος καλείται να υπερασπιστεί ηθικά ζητήματα και να κάνει επιλογές. Στην πραγματικότητα όμως «τάξη» και «ελευθερία» συναντώνται στον νόμο και αυτό εκφράζεται καθαρά μέσα από την εξής απλή διαπίστωση : τα ανθρώπινα δικαιώματα προστατεύονται από τον νόμο, το διεθνές δίκαιο και το Σύνταγμα. Η Αστυνομία έχει καθήκον να ενισχύει και να σέβεται το νόμο, ο οποίος με τη σειρά του προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ορισμένα δικαιώματα προστατεύονται κατά τρόπο απόλυτο και χωρίς επιφυλάξεις, όπως π.χ. η απόλυτη απαγόρευση των βασανιστηρίων. Για εκείνα όμως τα δικαιώματα, η προστασία των οποίων δεν είναι απόλυτη, οι μόνοι περιορισμοί που μπορεί να τεθούν είναι αυτοί που προβλέπονται ρητά στο νόμο και συνδέονται με επείγουσα εθνική ανάγκη. Η αρχή αυτή έχει καθαρά διατυπωθεί και στην Διεθνή Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπου αναφέρεται κατά γράμμα : *«Κατά την ενάσκηση των δικαιωμάτων και ελευθεριών, καθένας θα μπορεί να υπαχθεί μόνο σε εκείνους τους περιορισμούς, που είναι καθορισμένοι από το νόμο και έχουν τεθεί αποκλειστικά για λόγους ασφάλειας, οφειλόμενους στο σεβασμό των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων και για λόγους δημοσίου συμφέροντος και προστασίας των ηθικών αξιών μιας δημοκρατικής κοινωνίας»*⁴.

Οι όποιοι περιορισμοί λοιπόν των δικαιωμάτων που προστατεύονται, πρέπει να εξειδικεύονται στο νόμο και να είναι αναγκαίοι σε μια

---

⁴ Council of Europe, Human Rights and the Police, 1995

δημοκρατική κοινωνία στο πλαίσιο της δημόσιας ασφάλειας και για την προστασία της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων.

Επιπρόσθετα, οι επιτρεπτοί λόγοι για τον περιορισμό των δικαιωμάτων μπορεί να αποτελούν --όπως αναφέρθηκε-- έκφραση των βασικών λειτουργιών της Αστυνομίας. Ορίζοντας όμως τους αποκλειστικούς σκοπούς για τους οποίους ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες μπορεί να περιοριστούν, η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου θέτει περιορισμούς στην Αστυνομική εξουσία. Η άσκηση αστυνομική βίας --που έχει παραχωρηθεί από το νόμο στα αστυνομικά όργανα κατά την ενάσκηση των καθηκόντων τους--, δεν μπορεί να υπερβαίνει τον προβλεπόμενο νόμιμο σκοπό. Κατ' επέκταση, η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου θέτει έναν θεμελιώδη κανόνα αστυνομικής συμπεριφοράς : η Αστυνομία δεν πρέπει να υπερβαίνει την εξουσία που της δίνεται από τον νόμο. Και το επιχείρημα ότι η υποχωρητικότητα στην άσκηση υλικής βίας επηρεάζει την αποτελεσματικότητα της αστυνομίας είναι χωρίς αντίκρισμα, αφού υπάρχει γόνιμο έδαφος για συνύπαρξη αστυνομικής αποτελεσματικότητας και ορθής αστυνομικής συμπεριφοράς.

3. Η αρχή της αναλογικότητας και ο περιορισμός των ατομικών δικαιωμάτων κατά την άσκηση της αστυνομικής εξουσίας

Η αρχή της αναλογικότητας αποκτά ιδιαίτερη πρακτική αξία κατά την άσκηση της αστυνομικής εξουσίας. Αναφέρθηκε προηγουμένα ότι τα υλικά αστυνομικά μέτρα είναι νόμιμα και όχι παράνομα, κάθε φορά που λαμβάνονται μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος. Για τη σύννομη χρήση της υλικής αστυνομικής βίας όμως, δεν αρκεί απλώς η τελευταία να προβλέπεται νομοθετικά. Απαιτείται επιπλέον, ο τρόπος άσκησής της, η ένταση και η χρονική της διάρκεια να προσαρμόζεται στις ειδικές κάθε

φορά συνθήκες και περιστάσεις και να διέπεται από την αρχή της αναλογικότητας και της επιείκειας. Με την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας τίθενται οι θεμελιώδεις εκείνοι ποιοτικοί και ποσοτικοί περιορισμοί στην επιλογή και τη χρήση των λαμβανομένων για την πραγμάτωση της αστυνόμευσης μέτρων, πρωτίστως, εκείνων που εκδηλώνονται με τη μορφή της υλικής βίας⁵.

Η αναγνώριση της αρχής αυτής είναι ιδιαίτερα σημαντική και αυτό γιατί με την εξάπλωση και διεύρυνση της αστυνομικής εξουσίας σε ένα ευρύτατο πεδίο ατομικών δικαιωμάτων και αγαθών των πολιτών, πολλές φορές οι υπηρεσιακές ενέργειες των αστυνομικών οργάνων κρίνονται παράνομες ή καταχρηστικές με την αιτιολογία, ότι πλήττουν τα ως άνω αγαθά και δικαιώματα. Η άσκηση αστυνομικής εξουσίας εξ ορισμού συνιστά μια εν δυνάμει βασική πηγή διακινδύνευσης για τα ατομικά δικαιώματα και τις ελευθερίες του πολίτη, όπως τη σωματική και ψυχική ακεραιότητα, την ελευθερία και σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να φθάσει μέχρι τον ολοκληρωτικό αφανισμό αυτής της ίδιας της ζωής του. Γι' αυτό η ενσυνείδητη και απαρέγκλιτη εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας κρίνεται επιτακτική. Ήδη η αρχή της αναλογικότητας αναγνωρίζεται πανηγυρικά στο άρθρο 25 παρ.1 του Συντάγματος, θεμελιώνεται σε ειδικές διατάξεις της αστυνομικής νομοθεσίας (Π.Δ. 538/1989) και αναγνωρίζεται από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας ήδη από το 1984.

Η αρχή της αναλογικότητας αποκτά τη μέγιστη πρακτική σημασία της κατά την άσκηση αστυνομικής εξουσίας, που εκδηλώνεται με ένοπλη βία και κυρίως στο ζήτημα του επιτρεπτού του λεγόμενου θανατηφόρου χτυπήματος (lethal force).

Γίνεται αντιληπτό, ότι η εσκεμμένη και αδικαιολόγητη χρήση βίας από την αστυνομία εναντίον ενός προσώπου, απαγορεύεται και είναι

---

⁵ Παπαϊωάννου Ζωή, Αστυνομικό Δίκαιο, 531

καταδικαστέα. Ομοια, απαγορεύεται η εσκεμμένη και σκόπιμη χρήση όπλου από τα αστυνομικά όργανα, που έχει συνέπεια την αφαίρεση ανθρώπινης ζωής. Η τελευταία μάλιστα προστατεύεται μέσα από ένα ευρύ πλέγμα συνταγματικών και λοιπών νομικών διατάξεων με αυξημένη τυπική ισχύ. Στο άρθρο 5 παρ.2 του Συντάγματος διακηρύσσεται η απόλυτη προστασία της ζωής. Στο άρθρο 7 παρ.2 του Συντάγματος διαδηλώνεται η απαγόρευση των βασανιστηρίων, οποιασδήποτε σωματικής κάκωσης, βλάβης της υγείας, άσκηση ψυχολογικής βίας, καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Επίσης, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.) στα άρθρα 2 και 3 αναφέρεται στο «δικαίωμα στη ζωή» και στην «απαγόρευση των βασανιστηρίων». Τέλος, η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο άρθρο 2, είναι σαφής: «καθένας έχει δικαίωμα στη ζωή, η οποία πρέπει να προστατεύεται από το νόμο». Παρόλα αυτά, η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στο άρθρο 2 παρ.2, αναγνωρίζει ότι η αφαίρεση ανθρώπινης ζωής, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι παραβιάζει τη Σύμβαση, όταν είναι αποτέλεσμα της χρήσης βίας, η οποία είναι απολύτως αναγκαία α) για την άμυνα ενός ατόμου που δέχεται παράνομη βία, β) με σκοπό τη νόμιμη σύλληψη ή την αποτροπή απόδρασης ατόμου που κρατείται νόμιμα και γ) σε άσκηση νόμιμης δράσης για να αντιμετωπιστεί βίαιη αναταραχή.

Το ζήτημα των ορίων άσκησης της αστυνομικής εξουσίας έχει απασχολήσει κατ' επανάληψη το Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), το οποίο νομολόγησε, ότι υπάρχει υποχρέωση των δημοσίων αρχών να εγγυώνται το δικαίωμα καθενός, ακόμη και των υπόπτων, στη ζωή και συνακόλουθα να αξιολογούν προσεκτικά την οποιαδήποτε πληροφορία προτού τη μεταδώσουν στα όργανα της δημόσιας τάξης, που είναι οπλισμένα και μπορούν να προκαλέσουν θάνατο.

Με αφορμή διάφορες υποθέσεις, όπως π.χ. η υπόθεση McCann, επιβεβαιώνεται αυτό που αναφέρθηκε ανωτέρω, ότι δηλ. η χρήση όπλων από τα αστυνομικά όργανα --όταν αυτή είναι αναγκαία-- που οδηγεί σε αφαίρεση ανθρώπινης ζωής, θα μπορούσε να είναι αποδεχτή μόνο εφόσον έχουν εξαντληθεί όλα τα νόμιμα μέσα και νόμιμες εγγυήσεις.

Κατά την άσκηση λοιπόν της αστυνομικής εξουσίας, η δυνητική χρήση υλικής βίας και όπλων, που μπορεί να επιφέρει βλάβη της υγείας ή αφαίρεση ανθρώπινης ζωής, πρέπει αυστηρά να περιορίζεται στις περιπτώσεις εκείνες που προβλέπει το εθνικό δίκαιο. Επιπλέον, θα πρέπει να ασκείται μόνο όταν είναι απολύτως αναγκαία για τους αναφερόμενους στο νόμο σκοπούς. Αναγνωρίζεται βέβαια ότι τα αστυνομικά όργανα κατά την άσκηση των καθηκόντων τους έρχονται αντιμέτωπα με επικίνδυνες καταστάσεις, όπου απαιτείται η λήψη άμεσων αποφάσεων και δραστικών μέτρων προστασίας της δημόσιας τάξης. Η επιλογή τότε των ενδεδειγμένων μέτρων (χρόνος, τρόπος, μέσο λήψης τους), που πρέπει να ληφθούν για την αντιμετώπιση της κατάστασης προς αποκατάσταση της τάξης, ανήκει στη διακριτική εξουσία των αστυνομικών οργάνων. Η επιλογή τους, όμως, αυτή ελέγχεται ως προς την υπέρβαση των άκρων ορίων ή την κακή χρήση της διακριτικής εξουσίας τους, εφόσον από τις ενέργειες ή παραλείψεις τους επήλθε βλάβη στη ζωή, την προσωπικότητα και τα λοιπά δικαιώματα των διοικουμένων. Μπορεί λοιπόν η φύση και το εύρος των ειδικών περιστάσεων να αφήνει μεγάλο πεδίο ενεργειών στην διακριτική ευχέρεια των αστυνομικών να αναπτύσσουν πρωτοβουλίες, να κρίνουν και να αποφασίζουν για τον τρόπο και τα μέσα δράσης τους, όμως, η αρχή αυτή της επιλογής του πλέον πρόσφορου μέτρου, που διέπει τη δράση της αστυνομικής εξουσίας, δεν θα πρέπει να αντιστρατεύεται τη νομιμότητα.

Συνοψίζοντας, η αρμοδιότητα για άσκηση διοικητικού καταναγκασμού, ιδιαίτερα όταν εκδηλώνεται με τη λήψη μέτρων βίας

από τα αστυνομικά όργανα, δικαιολογείται υπό την προϋπόθεση, ότι επιτρέπεται από το νόμο, ασκείται κατ' εξαίρεση και είναι απολύτως αναγκαία. Τα πλαίσια των αστυνομικών εξουσιών επαναπροσδιορίζεται διαρκώς μέσα από τις ανανεούμενες κοινωνικές απαιτήσεις και οριοθετείται με άξονα το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στον τομέα της αστυνομικής διοίκησης βρίσκεται κατ' εξοχήν έδαφος εφαρμογής ο κανόνας, ότι η ελευθερία του ατόμου πρέπει να αποτελεί τον κανόνα και η επέμβαση την εξαίρεση.

4. Η αρχή της προσήκουσας συμπεριφοράς: η αντιμετώπιση ιδιαίτερων ομάδων, όπως οι μετανάστες.

Η συμπεριφορά των αστυνομικών χαρακτηρίζεται ως προσήκουσα όταν : α) είναι άψογη και πολιτισμένη απέναντι στους πολίτες, β) χαρακτηρίζεται ως υποδειγματική, γ) καλύπτει τη δράση εντός και εκτός υπηρεσίας, δ) λειτουργεί θετικά και δεν προκαλεί δυσμενή σχόλια και ε) είναι συναδελφική. Η αναγκαιότητα της εφαρμογής της οφείλεται τόσο στην αμεσότητα των αστυνομικών παρεμβάσεων, όσο κυρίως και στο γεγονός ότι οι αστυνομικοί με την κάθε είδους σύννομη δράση τους, έρχονται συχνά αντιμέτωποι με θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών, όπως η ζωή και η ελευθερία, τα οποία περιορίζουν στα πλαίσια προστασίας υπέρτερων μορφών δημοσίου συμφέροντος. Η προσήκουσα αστυνομική συμπεριφορά αλληλοσυμπληρώνεται αναπόφευκτα με την υποχρέωση σεβασμού και προστασίας των δικαιωμάτων των πολιτών.

Μια ιδιαίτερη και σημαντική έκφραση της αρχής της προσήκουσας συμπεριφοράς είναι η υποχρέωση των αστυνομικών οργάνων να τηρούν τις αρχές της ισότητας και αμεροληψίας και να μην προβαίνουν σε διακρίσεις σε βάρος ορισμένων ατόμων ή ομάδων, όπως οι τοξικομανείς, οι ομοφυλόφιλοι, οι έγχρωμοι, οι αλλοδαποί, οι μετανάστες. Ειδικά όσον

αφορά τις σχέσεις αστυνομίας και μεταναστών θα πρέπει να σημειωθούν τα εξής:

Θεσμικά και νομικά η Αστυνομία είναι υποχρεωμένη να αντιμετωπίζει άτομα διαφορετικής εθνικής καταγωγής κατά τρόπο ισότιμο μέσα στα πλαίσια του νόμου. Η απαίτηση αυτή υποστηρίζεται από ένα πλήθος ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διεθνών εργαλείων, όπως π.χ. η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η Διεθνής Σύμβαση για τον Περιορισμό όλων των μορφών Φυλετικών Διακρίσεων, η Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των ατόμων που ανήκουν σε εθνικές ή εθνοτικές, θρησκευτικές και γλωσσικές μειονότητες κ.ά.

Ωστόσο στην ελληνική πραγματικότητα είναι ευρέως διαδεδομένο ανάμεσα στις ομάδες των μεταναστών, ότι η Ελληνική Αστυνομία δεν τους αντιμετωπίζει δίκαια και με τον απαιτούμενο σεβασμό. Υπάρχουν πλήθος από μαρτυρίες και γεγονότα απαράδεκτης και ακατάλληλης συμπεριφοράς από την Αστυνομία απέναντι σε μετανάστες (π.χ. λεκτική βία, παρενόχληση, σωματική βία, άδικη σύλληψη, έλλειψη ευαισθησίας στις θρησκευτικές ιδιαιτερότητες τους). Επιπλέον, πολλές φορές, ακόμη και στο πρόσφατο παρελθόν η Αστυνομία έχει ενοχοποιηθεί για άσκηση παράνομης βίας απέναντι κυρίως σε μη νόμιμους μετανάστες, με αποτέλεσμα να ενισχύεται ο φόβος και η καχυποψία απέναντι στα αστυνομικά όργανα.

Η παραβίαση εν προκειμένω της αρχής της προσήκουσας συμπεριφοράς από την πλευρά της Αστυνομίας, μπορεί να εκφραστεί σε δυο επίπεδα: από τη μια πλευρά με την υπερ-αστυνόμευση (over-policing), με την επίδειξη δηλ, ιδιαίτερου ζήλου στην εξιχνίαση εγκλημάτων που δήθεν διεπράχθησαν από αλλοδαπούς. Στην περίπτωση αυτή ενδέχεται να προβαίνουν ακόμη και σε υπερβολική και άρα παράνομη χρήση υλικής βίας. Από την άλλη πλευρά με την υπο-αστυνόμευση (under-policing),

δηλ. με την επίδειξη απροθυμίας από την πλευρά της αστυνομίας να εξιχνιάσει εγκλήματα που διεπράχθησαν εις βάρος αλλοδαπών⁶.

Οι λόγοι που μπορεί να ωθήσουν το αστυνομικό προσωπικό στις συγκεκριμένες συμπεριφορές ποικίλουν και μπορεί να οφείλονται στην έλλειψη ορθής εκπαίδευσής τους, στην ατομική ιδιοσυγκρασία του αστυνομικού χωριστά, ακόμη και σε επίσημη κρατική πολιτική. Ένας αστυνομικός, ο οποίος είναι προκατειλημμένος και έχει συγκροτήσει ένα αρνητικό στερεότυπο για την εικόνα του αλλοδαπού-μετανάστη, είναι εύκολο να εκμεταλλευθεί τη θέση ισχύος που του παρέχει ο νόμος και να διαπράξει βιαιότητες απέναντι στην συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα.

Γίνεται αντιληπτό, πως σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις η άσκηση της αστυνομικής εξουσίας από νόμιμη μετατρέπεται σε παράνομη και τα αστυνομικά όργανα από θεματοφύλακες των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών σε καταπατητές αυτών.

B. ΜΟΡΦΕΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΣΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ.

B.I. ΝΟΜΙΜΗ ΑΣΚΗΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ ΟΣΩΝ ΑΦΟΡΑ ΤΗ ΣΥΛΛΗΨΗ, ΤΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ.

1. Σύλληψη και κράτηση: έννοια και συνταγματικές εγγυήσεις.

Η προσωπική ασφάλεια –ως ειδικότερη έκφραση της προσωπικής ελευθερίας–, προστατεύεται ρητά στα άρθρα 5 παρ.3 και 6 του Συντάγματος και νοείται ως η ελευθερία από καταδίωξη, σύλληψη, φυλάκιση και άλλους περιορισμούς της φυσικής ελευθερίας.

---

⁶ Council of Europe, Human Rights and the Police,σελ. 74

Καταδίωξη, είναι η αναζήτηση ενός προσώπου από κρατικά όργανα με σκοπό τη σύλληψή του.

Σύλληψη, είναι η υποβολή προσώπου στην φυσική εξουσία κρατικών οργάνων με σκοπό ή αποτέλεσμα την (προσωρινή έστω) στέρηση της ελευθερίας του. Η διενέργεια συλλήψεων από αστυνομικά όργανα ρυθμίζεται κατ' αρχήν από το Σύνταγμα, τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και τέλος από την αστυνομική νομοθεσία και πρωτίστως από το Π.Δ. 141/1991.

Φυλάκιση, είναι η κράτηση ενός προσώπου σε χώρο φρουρούμενο από κρατικά όργανα. Σε αυτή την έννοια υπάγεται κάθε μορφή στέρησης της φυσικής ελευθερίας, είτε στο πλαίσιο της εκτίσεως στερητικής της ελευθερίας ποινής, είτε στο πλαίσιο της ποινικής προδικασίας, είτε στο πλαίσιο του διοικητικού καταναγκασμού.

Οι περιορισμοί του δικαιώματος της προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας είναι επιτρεπτοί μόνο υπό τις προϋποθέσεις που θέτει ο συνταγματικός νομοθέτης. Οι συνταγματικές εγγυήσεις της σύλληψης και προσωρινής κράτησης είναι οι εξής: α) νομοθετική πρόβλεψη της σύλληψης ή προσωρινής κράτησης, β) έκδοση αιτιολογημένου δικαστικού εντάλματος και επίδοσή του κατά τη στιγμή της σύλληψης ή προσωρινής κράτησης, γ) προσαγωγή στον ανακριτή, δ) μη υπέρβαση του ανώτατου ορίου προσωρινής κράτησης, ε) οι κυρώσεις κατά των παραβατών και στ) το δικαίωμα του κατηγορουμένου να προσφεύγει στα Δικαστήρια. Σύλληψη λοιπόν επιτρέπεται μόνο, όπου συγχωρείται προσωρινή κράτηση και προσωρινή κράτηση επιτρέπεται στις περιπτώσεις που ορίζει ο Κ.Ποιν.Δ. Κάθε παράβαση των προαναφερθέντων συνταγματικών εγγυήσεων για τη σύλληψη και κράτηση, αυτομάτως καθιστά την άσκηση της αστυνομικής εξουσίας παράνομη και αντισυνταγματική.

2. Μεταχείριση συλληφθέντων και κρατουμένων από τις αστυνομικές αρχές.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποκτά στην πράξη ο σεβασμός των δικαιωμάτων των πολιτών, που συλλαμβάνονται ή κρατούνται σε Αστυνομικά Τμήματα. Η παρεχόμενη από το νόμο δύναμη της αστυνομίας να θέτει σε κράτηση έστω και προσωρινά πολίτες εξηγείται ως αναγκαία για την επίτευξη των σκοπών της αστυνόμευσης, που είναι η πάταξη του εγκλήματος και περιαγωγή του δράστη ενώπιον της δικαιοσύνης. Ωστόσο, λαμβανομένου υπόψη αφενός του τεκμηρίου αθωότητας του κατηγορουμένου, αφετέρου του γεγονότος ότι η αστυνομία πρέπει να αποφεύγει την υπερβολική και καταπιεστική χρήση βίας, αναγνωρίζεται ότι η αστυνομική εξουσία πρέπει να ασκείται προσεκτικά, στα πλαίσια του νόμου και να συνοδεύεται από τις εγγυήσεις των κρατουμένων. Ιδανικά, τέτοιες εγγυήσεις θα αντανάκλασαν: πρώτον, τη σοβαρότητα της παράβασης εξαιτίας της οποίας ο κρατούμενος εξετάζεται ως ύποπτος (π.χ. όσο βαρύτερη η παράβαση, τόσο μεγαλύτερη θα είναι η αστυνομική εξουσία). Κατά δεύτερον, ο βαθμός στον οποίο περιορίζεται η ελευθερία του υπόπτου κρατούμενου (π.χ. όσο μεγαλύτερη είναι η αστυνομική εξουσία για κράτηση, τόσο μεγαλύτερες να είναι οι εγγυήσεις που πρέπει να εξασφαλιστούν για τον κρατούμενο). Τρίτον τέλος, θα μπορούσαν να αναφέρονται στην τρωτή και ευάλωτη θέση του κρατούμενου (π.χ. όσο πιο ευπρόσβλητος και τρωτός είναι ο κρατούμενος, τόσο πιο αυστηρές θα πρέπει να είναι οι εγγυήσεις).

B.II. ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΑΝΘΡΩΠΗΣ Ή ΤΑΠΕΙΝΩΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ Ή ΤΙΜΩΡΙΑΣ» ((EUROPEAN COMMITTEE FOR THE PREVENTION OF TORTURE AND INHUMAN OR

**DEGRADING TREATMENT OR PUNISHMENT/ C.P.T.), ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ
ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΥΤΩΝ.**

1. Η γέννηση του C.P.T.

Η ασφάλεια της κοινωνίας συχνά θέτει δύσκολα ερωτήματα στα ζητήματα της αστυνομικής εξουσίας και των ατομικών δικαιωμάτων. Η επιβολή του νόμου και της τάξης ισορροπεί ανάμεσα στην αποτελεσματικότητα της αστυνομικής δράσης και την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών των πολιτών. Στο διεθνές δίκαιο, ένα ευρύ φάσμα πολιτικών, νομικών και οικονομικών επιχειρημάτων είναι διαθέσιμα μέσα από τα οποία μπορεί να αναπτυχθεί ένα πλαίσιο ελέγχου για την ασφάλεια. Αυτά τα επιχειρήματα είναι πιθανό να συμπεριλάβουν μια γενική ευθύνη κάθε αστυνομικού υπαλλήλου, αλλά και έναν ευδιάκριτο πειθαρχικό κώδικα και σύστημα παραπόνων, στον απόηχο της τεράστιας αστυνομικής εξουσίας και θέσεως ισχύος του αστυνομικού υπαλλήλου. Και όλα αυτά θα ελέγχονται από ένα κεντρικό σύστημα, που θα εγγυάται την ισορροπία και ανάπτυξη ορισμένων ελάχιστων εγγυήσεων από τη μια και της αποτελεσματικότητας της αστυνομικής πρακτικής από την άλλη. Στην κατεύθυνση αυτή, η προσέγγιση ενός τέτοιου συστήματος αντικατοπτρίζεται στο έργο του Συμβουλίου της Ευρώπης. Δύο διεθνείς συμβάσεις συγκεκριμένα αξίζει να αναφερθούν: η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.ΣΔ.Α.) και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας στην οποία και θα αναφερθούμε.

2. Έννοια, τρόπος λειτουργίας και στόχοι του C.P.T.

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή

τιμωρίας υπογράφηκε το 1987 και η χώρα μας έγινε συμβαλλόμενο μέρος το 1991. Η Σύμβαση αυτή σύστησε μια επιτροπή που φέρει τον τίτλο «Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης μεταχείρισης ή τιμωρίας», η οποία για λόγους συντομίας αποκαλείται **C.P.T.** από τα αρχικά γράμματα του τίτλου της (Commission-Prevention- Torture). Η Επιτροπή επισκέπτεται μέρη κράτησης, όπως φυλακές ή αστυνομικά κρατητήρια και ύστερα προβαίνει σε συστάσεις και παρατηρήσεις και προχωρά σε έναν “ζωντανό” και συνεχή διάλογο με τις επίσημες εθνικές αρχές. Σκοπός του C.P.T. είναι η σε μόνιμη βάση προστασία των ανθρώπων που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους με απόφαση δημόσιας αρχής από βασανιστήρια ή άλλες πράξεις, που συνιστούν απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία⁷.

Η αποτελεσματικότητα της δράσης του C.P.T. εξασφαλίζεται μέσα από δύο βασικές αρχές που διέπουν τη λειτουργία του: τη *συνεργασία* και την *εμπιστευτικότητα*.

Η *συνεργασία* προϋποθέτει ότι το C.P.T. και οι εντεταλμένοι του, συνεργάτες, γραμματέας και συνεργαζόμενοι πρέπει α) να μπορούν να επισκέπτονται κάθε μέρος στα όρια της δικαιοδοσίας τους, όπου άτομα στερούνται την ελευθερία τους με απόφαση δημόσιας αρχής (άρθρο 2), εκτός αν υπάρχουν “εξαιρετικές περιστάσεις”, που δικαιολογούν τις εθνικές αρχές να εναντιωθούν σε μια προγραμματισμένη επίσκεψη (τέτοιες είναι, όταν υπάρχουν λόγοι εθνικής άμυνας, δημόσιας ασφάλειας, σοβαρής διαταραχής στο μέρος της κράτησης ή ακόμη και στο πλαίσιο μιας επείγουσας έρευνας για την αποκάλυψη ενός σοβαρού εγκλήματος/ άρθρο 9).

β) Να απολαμβάνουν ελευθερία κινήσεως μέσα στο μέρος της κράτησης και ελεύθερη επικοινωνία με οποιοδήποτε άτομο πιστεύει η Επιτροπή, ότι μπορεί να παρέχει πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένου και

⁷ Σπινέλλη Κ. και Τσήτουρα Α. Κρατούμενοι και δικαιώματα του ανθρώπου, 1996,σελ.86

του δικαιώματος ιδιωτικών συνεντεύξεων με κρατούμενους. Επιπλέον, οι εθνικές αρχές να συμφωνούν να παρέχουν στα μέλη της Επιτροπής οποιαδήποτε άλλη πληροφορία βοηθάει το έργο της Επιτροπής.

Η εμπιστευτικότητα από την άλλη, σημαίνει ότι οι επισκέψεις στα μέρη κράτησης, οι πληροφορίες που λαμβάνονται, οι συστάσεις, οι Εκθέσεις και γενικά όλα σχεδόν τα έγγραφα της Επιτροπής είναι απόρρητα (άρθρο 11). Στον κανόνα αυτό υπάρχουν δύο εξαιρέσεις: α) οι εκθέσεις των επισκέψεων μπορεί να δημοσιευθούν με τη συγκατάθεση του κράτους, που δέχθηκε την επίσκεψη. Να σημειωθεί πως η δημοσίευση έχει γίνει πλέον ο κανόνας και όλα σχεδόν τα κράτη δέχονται να δημοσιευθεί η έκθεση που τα αφορά⁸.

β) Η δεύτερη εξαίρεση είναι η δημόσια δήλωση (άρθρο 10, παρ.2), που είναι το ύστατο όπλο της Επιτροπής κατά κράτους που παραβιάζει τη Σύμβαση. Η Επιτροπή έκανε χρήση του δικαιώματος αυτού και για τη χώρας μας, με την Δημόσια Δήλωση της 15-03-2011, με την οποία καταγγέλλει σωρεία παραβάσεων των δικαιωμάτων των κρατουμένων και περιπτώσεων αστυνομικής αυθαιρεσίας και παράνομης βίας.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της Επιτροπής είναι η ανεξαρτησία της. Πρόκειται για ένα ανεξάρτητο διεθνές θεσμικό όργανο, δηλαδή τα μέλη του (ο αριθμός των οποίων είναι ίσος με τον αριθμό των κρατών μελών στη Σύμβαση), δεν έχουν αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα, δεν εκπροσωπούν τα κράτη μέρη, αλλά ενεργούν υπό προσωπική ιδιότητα.

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί πως το C.P.T. δεν είναι δικαιοδοτικό όργανο και δεν επιλύει διαφορές. Αποτελεί πρωτίστως έναν μηχανισμό πρόληψης κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σοβαρής κακομεταχείρισης, που μπορούν να υποστούν πρόσωπα που στερούνται την ελευθερία τους.

---

⁸ Council of Europe, Human Rights and the Police, 1995, σελ.51

Στην πράξη προβλήματα συνεργασίας C.P.T. με τα κράτη- μέρη είναι δυνατόν να αναδειχθούν κατά τη διάρκεια επισκέψεων σε αστυνομικά τμήματα και μπορούν να αποδοθούν σε έλλειψη ενημέρωσης ή σε άλλα σύνθετα ζητήματα εθνικού δικαίου. Ενώ μάλιστα οι εθνικές αρχές είναι ενημερωμένες για την πρόθεση της Επιτροπής να πραγματοποιεί περιοδικές επισκέψεις στην περιφέρειά τους και έτσι έχουν την ευκαιρία να ενημερώνουν με τη σειρά τους τις αστυνομικές αρχές, οι αιφνιδιαστικές επισκέψεις που επιχειρεί η Επιτροπή δείχνουν πως οι αστυνομικές αρχές είναι ανενήμερες για τους σκοπούς της Επιτροπής.

Πρώτο και βασικό λοιπόν όπλο της Επιτροπής είναι οι επισκέψεις της, που έχει το δικαίωμα να κάνει στα κράτη –μέρη για να εξετάζει τους χώρους όπου κρατούνται πρόσωπα, που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους με εντολή δημόσιας αρχής. Οι χώροι αυτοί είναι οι φυλακές, τα αστυνομικά τμήματα, τα αναμορφωτήρια ανηλίκων, καθώς και οι χώροι όπου κρατούνται αλλοδαποί, που ζητούν πολιτικό άσυλο ή εισήλθαν παράνομα στο έδαφος των κρατών μελών.

Η Επιτροπή πραγματοποιεί δύο ειδών επισκέψεις: τις περιοδικές (periodic) που είναι οι συνήθεις μέχρι σήμερα, έχουν γενικό χαρακτήρα και πραγματοποιούνται κάθε δύο με τρία χρόνια και τις ad hoc, που είναι εξειδικευμένες και γίνονται για να ερευνηθούν συγκεκριμένες καταγγελίες για πράξεις σοβαρής ως επί το πλείστον μορφής. Μετά το πέρας των επισκέψεων η αντιπροσωπεία καταρτίζει την έκθεσή της, η οποία υιοθετείται από ολόκληρο το C.P.T.. Η Έκθεση του C.P.T., περιέχει αναλυτικά τις διαπιστώσεις που έκανε η αντιπροσωπεία στους χώρους που επισκέφθηκε, περιέχει πολλές ερωτήσεις για θέματα που χρήζουν περαιτέρω εξέτασης, περιέχει επίσης υποδείξεις και συστάσεις για τη βελτίωση γενικά της κατάστασης. Οι υποδείξεις και κυρίως οι συστάσεις αφορούν μέτρα, διοικητικά και νομοθετικά, που κατά την άποψη του C.P.T. πρέπει να ληφθούν από τη χώρα, που δέχθηκε την επίσκεψη.

3. Η ανάπτυξη ενός επιπέδου εγγυήσεων.

Από το 1990 το C.P.T. έχει επισκεφθεί μέρη κράτησης σε πάνω από σαράντα (40) χώρες στην Ευρώπη. Έχει έτσι αναπτύξει τον δικό του άξονα μέτρων, που με τη σειρά του οδηγεί στην ανάπτυξη ενός «επιπέδου εγγυήσεων» για τα άτομα, που στερούνται την ελευθερία τους, και το οποίο «επίπεδο» κινείται παράλληλα με τις εγγυήσεις άλλων διεθνών και ευρωπαϊκών οργανισμών, όπως η Ε.Σ.Δ.Α., οι κανόνες των Ηνωμένων Εθνών, οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες, κ.ά., τις οποίες και συμπληρώνει. Η έννοια των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων και ταπεινωτικών μεταχειρίσεων βέβαια, δεν ορίζεται στη Σύμβαση ούτε στην αιτιολογική έκθεση της. Η Επιτροπή χρησιμοποίησε ορισμούς, που δόθηκαν από άλλες πηγές π.χ. την Επιτροπή ή το Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Σύμφωνα με την Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου «βασανιστήρια» αποτελούν απάνθρωπες μεταχειρίσεις που σκοπεύουν π.χ. την απόσπαση πληροφοριών ή ομολογίας ή την επιβολή μιας ποινής. Είναι γενικά μια επιβαρημένη μορφή της απάνθρωπης μεταχείρισης.

Σύμφωνα με την ίδια Επιτροπή «απάνθρωπη μεταχείριση» αποτελεί μια μεταχείριση, που προκαλεί εκούσια σοβαρούς ηθικούς ή σωματικούς πόνους, που στην περίπτωση αυτή δεν μπορούν να δικαιολογηθούν.

Το Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του ανθρώπου όρισε την «ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία», ως μια πράξη που επιφέρει σε ένα άτομο, ενώπιον άλλων ή και του ίδιου του εαυτού του, ταπείνωση ή εξουθένωση σοβαρής μορφής. Πάντως, το C.P.T. μέσα από τις Εκθέσεις του ερμήνευσε ευρύτερα τις έννοιες της απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης, περιλαμβάνοντας σε αυτές καταστάσεις, όπως π.χ. η κράτηση πολλών καταδίκων σε ένα μικρό κελί ή ακόμη και η έλλειψη

κάθε σωφρονιστικής προσπάθειας, η μη πρόσβαση σε γιατρό, δικηγόρο ή στέρηση τροφής.

4. Εγγυήσεις στο επίπεδο της αστυνομικής κράτησης: δικαιώματα των κρατουμένων και διαδικαστικές εγγυήσεις.

I. Δικαιώματα κρατουμένων

Το C.P.T. αποδίδει ιδιαίτερη σημασία σε τρία δικαιώματα των κρατουμένων: το δικαίωμα ειδοποίησης ενός στενού συγγενούς ή τρίτου προσώπου δικής τους επιλογής για την κατάστασή τους, το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο και το δικαίωμα πρόσβασης σε γιατρό. Η Επιτροπή κρίνει πως τα δικαιώματα αυτά αποτελούν θεμελιώδεις εγγυήσεις ενάντια στην κακομεταχείριση των ατόμων που στερούνται την ελευθερία τους, τα οποία θα πρέπει να εξασφαλίζονται από την πρώτη στιγμή της κράτησής τους. Η Επιτροπή εκφράζει μάλιστα την άποψη πως «όλα τα άτομα, που στερούνται την ελευθερία τους από την αστυνομία, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που συλλαμβάνονται ή εξετάζονται ως μάρτυρες θα πρέπει να απολαμβάνουν τα δικαιώματα αυτά από την πρώτη στιγμή που είναι υποχρεωμένα να παραμείνουν με την αστυνομία». Η Επιτροπή επίσης αναγνωρίζει ότι η ειδοποίηση του τρίτου προσώπου και η πρόσβαση σε συγκεκριμένο δικηγόρο μπορεί κατ' εξαίρεση να καθυστερήσουν μόνο για την εξυπηρέτηση των σκοπών της δικαιοσύνης, όμως σε κάθε περίπτωση τέτοιου είδους περιορισμοί πρέπει να είναι σαφώς καθορισμένοι και η εφαρμογή τους να περιορίζεται αυστηρά στη συγκεκριμένη περίπτωση. Επιπλέον, η άσκηση τέτοιας εξουσίας με σκοπό την καθυστέρηση της ενημέρωσης ή της πρόσβασης σε δικηγόρο, θα πρέπει και αυτή να υποβάλλεται σε συγκεκριμένες εγγυήσεις : οι λόγοι που επιβάλλουν την καθυστέρηση να είναι γραπτοί και η απόφαση να λαμβάνεται από τον αστυνομικό διευθυντή, τον Εισαγγελέα ή τις δικαστικές αρχές.

α. Ειδοποίηση για την προφυλάκιση

Η Επιτροπή συνιστά ότι τα πρόσωπα που βρίσκονται σε αστυνομική προφυλάκιση θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να ειδοποιηθούν από την πρώτη στιγμή κάποιον στενό συγγενή τους ή τρίτο πρόσωπο επιλογής τους για την κατάστασή τους. Είναι σαφές ότι κάτι τέτοιο περιλαμβάνει και το δικαίωμα για ενημέρωση σχετικά με το μέρος της κράτησής τους.

Η Επιτροπή δέχεται ότι ίσως είναι αναγκαίο να καθυστερήσει η ενημέρωση για ένα σύντομο χρονικό διάστημα για τους σκοπούς της δικαιοσύνης. Έχουν επικριθεί προβλέψεις που επιτρέπουν την καθυστέρηση ειδοποίησης για πάνω από πέντε ημέρες και έχει διατυπωθεί η άποψη της Επιτροπής πως μια μέγιστη περίοδος 48 ωρών θα εξασφάλιζε μια καλύτερη ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων της έρευνας και του συμφέροντος του κρατούμενου. Είναι επίσης σημαντικό ότι ο λόγος που επιβάλλει την καθυστέρηση θα πρέπει να έχει εξηγηθεί καθαρά και με ακρίβεια. Συμπληρωματικά μάλιστα η Επιτροπή επισημαίνει ότι οποιαδήποτε καθυστέρηση θα πρέπει να αιτιολογείται γραπτώς και με τη σύμφωνη γνώμη του αστυνομικού διευθυντή με δικαίωμα σύλληψης ή του Εισαγγελέα.

β) Πρόσβαση σε δικηγόρο.

Η δικαιολογητική βάση αυτής της εγγύησης είναι ότι η ύπαρξη μιας τέτοιας δυνατότητας θα έχει μια αποτρεπτική επίδραση σε αυτούς που σκέφτονται να κακομεταχειριστούν κρατούμενους. Επιπλέον, ένας δικηγόρος είναι ο κατάλληλος να αναλάβει δράση σε περίπτωση που παρατηρούνται πράγματι φαινόμενα κακομεταχείρισης. Πρόσβαση σε δικηγόρο πρέπει να υπάρχει από την πρώτη στιγμή, που ένα πρόσωπο είναι υποχρεωμένο να παραμένει με την αστυνομία. Επεκτείνεται μάλιστα και σε αυτούς που κρατούνται χωρίς να τους έχει αποδοθεί κατηγορία ή δεν είναι ακόμη ύποπτοι για ποινική παράβαση. Η Επιτροπή εξέφρασε τη γνώμη ότι το παραπάνω δικαίωμα πρέπει να αναγνωρίζεται

σε όλα τα στάδια της αστυνομικής κράτησης. Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο απευθύνεται όμοια σε αυτούς του κρατούμενους που δεν έχουν ή δεν γνωρίζουν κάποιον δικηγόρο με τη λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων που εγγυώνται το δικαίωμα αυτό. Στην πράξη αυτό σημαίνει την τοποθέτηση σε εμφανές σημείο ενός διαγράμματος, που θα επιτρέπει στους δικηγόρους να είναι σε «ετοιμότητα». Παράλληλα με αυτή την πρόνοια, είναι αναγκαίο να εξασφαλιστεί ότι αυτοί οι κρατούμενοι που στερούνται οικονομικής δυνατότητας, λαμβάνουν επαρκή βοήθεια. Έτσι η Επιτροπή έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο είναι πλήρως αποτελεσματικό στην πράξη όταν έχει ληφθεί η πρόβλεψη για εκείνους, οι οποίοι δεν είναι σε θέση να πληρώσουν για νομικές υπηρεσίες.

Αρχικά, το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο περιοριζόταν στο δικαίωμα επικοινωνίας και επίσκεψης από έναν δικηγόρο σε συνθήκες που εξασφάλιζαν την εμπιστευτικότητα των συζητήσεων, καθώς και το δικαίωμα παρουσίας του δικηγόρου κατά την διάρκεια της ανάκρισης. Ήδη σήμερα η Επιτροπή δίνει έμφαση όχι μόνο στην εμπιστευτικότητα, αλλά και στην ιδιωτικότητα, καταλήγοντας στην θέση ότι, το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο από την πρώτη στιγμή της προφυλάκισης πρέπει να περιλαμβάνει το δικαίωμα του κρατούμενου να συνομιλεί με τον δικηγόρο ιδιωτικά. Επιπλέον, ενώ όπως αναφέρθηκε η πρόσβαση σε δικηγόρο μπορεί να καθυστερήσει για τους σκοπούς της δικαιοσύνης, δεν είναι επιτρεπτή η ολοκληρωτική απαγόρευση πρόσβασης σε δικηγόρο. Τέλος, όσον αφορά την παρουσία δικηγόρου κατά την διάρκεια της ανάκρισης η Επιτροπή έχει καταλήξει στη θέση ότι, άτομα που κρατούνται από την αστυνομία θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να διαθέτουν δικηγόρο κατά την διάρκεια οποιασδήποτε ανάκρισης διενεργείται από την αστυνομία. Φυσικά το γεγονός ότι ένας κρατούμενος έχει εκφράσει την επιθυμία να παρίσταται με δικηγόρο κατά την διάρκεια

της ανάκρισης, δεν εμποδίζει την αστυνομία να ξεκινήσει την ανάκριση σε επείγουσα περίπτωση μέχρι να έρθει ο δικηγόρος.

γ) Πρόσβαση σε γιατρό.

Η Επιτροπή συνιστά ότι ειδικές νομικές προβλέψεις πρέπει να αναπτυχθούν στη βάση του δικαιώματος των κρατουμένων να έχουν πρόσβαση σε γιατρό. Συγκεκριμένα, άτομα που συλλαμβάνονται ή κρατούνται από την αστυνομία έχουν το δικαίωμα εφόσον το επιθυμούν, να εξετάζονται από γιατρό της επιλογής τους και να υποβάλλονται σε πρόσθετες ιατρικές εξετάσεις που απαιτούνται. Όλες οι ιατρικές εξετάσεις πρέπει να πραγματοποιούνται μακριά από την παρουσία των αστυνομικών υπαλλήλων και να διατηρείται η εμπιστευτικότητά τους. Τα αποτελέσματα δε των εξετάσεων, καθώς και οι ιατρικές οδηγίες πρέπει να είναι γραπτές και διαθέσιμες τόσο στους ίδιους τους ενδιαφερόμενους όσο και στον δικηγόρο τους.

δ. Πληροφόρηση των δικαιωμάτων.

Η Επιτροπή θεωρεί πως τα ανωτέρω δικαιώματα είναι χωρίς αντίκρισμα αν τα πρόσωπα που στερούνται την ελευθερία τους τα αγνοούν. Συγκεκριμένα λοιπόν, τα άτομα που βρίσκονται υπό αστυνομική προφυλάκιση θα πρέπει να είναι πλήρως και ακριβώς ενημερωμένα, χωρίς καθυστέρηση και σε γλώσσα που κατανοούν για όλα τα δικαιώματά τους, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που αναφέρθηκαν ανωτέρω. Αυτό πρακτικά επιτυγχάνεται με την ύπαρξη μιας έντυπης φόρμας, που περιλαμβάνει το σύνολο των δικαιωμάτων των κρατουμένων, η οποία διανέμεται στους κρατούμενους σε γλώσσα που κατανοούν, καθώς και με την υπογραφή μια δήλωσης από την πλευρά των κρατουμένων ότι έλαβαν γνώση των δικαιωμάτων τους. Το τελευταίο διασφαλίζει και τις αστυνομικές αρχές, οι οποίες ίσως κατηγορηθούν ότι δεν έδειξαν την απαιτούμενη πρόνοια στο κομμάτι της ενημέρωσης των κρατουμένων για τα δικαιώματά τους.

II. Διαδικαστικές εγγυήσεις.

Παράλληλα με την διασφάλιση των ανωτέρω δικαιωμάτων, η Επιτροπή δίνει ιδιαίτερη σημασία και σε έναν κύκλο διαδικαστικών εγγυήσεων, οι οποίες δεν συνιστούν δικαιώματα, όμως η ύπαρξη τους είναι σημαντική, καθώς ενισχύουν τον προστατευτικό μανδύα των δικαιωμάτων των κρατουμένων απέναντι στην αστυνομική εξουσία.

α) Διατήρηση αρχείου προφυλάκισης.

Η διατήρηση ενός ικανοποιητικού αρχείου προφυλάκισης είναι ένα σημαντικό στοιχείο στο πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων των κρατουμένων. Συγκεκριμένα, οι θεμελιώδεις εγγυήσεις που παρέχονται στα άτομα που βρίσκονται υπό αστυνομική προφυλάκιση, θα ενισχύονταν αν υπήρχε ένα απλό και κατανοητό αρχείο εν είδη καταγραφής όλων εκείνων των γεγονότων και σημείων που συνδέονται με την σύλληψη και κράτηση του προσώπου: χρόνος και λόγοι σύλληψης, χρόνος άφιξης στο αστυνομικό τμήμα, αν υπήρξε ενημέρωση για τα δικαιώματα του, σημάδια τραυματισμού, ψυχικής διαταραχής, επικοινωνία με συγγενείς, δικηγόρο, γιατρό, πότε παρέχεται φαγητό, πότε έγινε η ανάκριση κ.τ.λ. Θα ήταν μάλιστα επιθυμητό αν όλες αυτές οι πληροφορίες παρέχονταν σε ένα έγγραφο και όχι σε διάσπαρτα αρχεία.

β) Διεξαγωγή ανακρίσεων.

Η Επιτροπή κρίνει πως θα πρέπει να υπάρχει ένας πρακτικός κώδικας διεξαγωγής των ανακρίσεων και συνεντεύξεων με του κρατούμενους, με βασικές αναφορές σε ζητήματα όπως : η επιθυμητή διάρκεια της ανάκρισης, διαστήματα ανάπαυλας μεταξύ ανακρίσεων και διαλειμματα ανάμεσα στην ίδια ανάκριση, το μέρος που πραγματοποιείται η ανάκριση, αν ο κρατούμενος απαιτείται να στέκεται κατά την διάρκεια της ανάκρισης, η ανάκριση των ατόμων που βρίσκονται υπό την επήρεια ναρκωτικών, αλκοόλ ή βρίσκονται σε κατάσταση σοκ, η

θέση ευάλωτων ομάδων, όπως είναι οι ανήλικοι κ.ά. Όλα αυτά θα πρέπει να είναι αντικείμενο εγγυήσεων για τα δικαιώματα των κρατουμένων.

γ) Λοιπές εγγυήσεις.

Η Επιτροπή θεωρεί πως μια ηλεκτρονική καταγραφή των αστυνομικών συνεντεύξεων/ανακρίσεων αποτελεί άλλη μια σημαντική εγγύηση για τους κρατούμενους και καλωσορίζει την χρήση κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης, το οποίο θα καταγράφει τους χώρους προφυλάκισης στα αστυνομικά τμήματα.

Τέλος, η Επιτροπή κρίνει πως τακτικές και αιφνιδιαστικές επισκέψεις των Εισαγγελικών και Δικαστικών αρχών σε μέρη, όπου κρατούνται άτομα από την αστυνομία, έχουν θετική επίδραση στην αποτροπή φαινομένων κακομεταχείρισης, γι' αυτό και η ύπαρξη ενός αποτελεσματικού μηχανισμού που θα εντοπίζει τις περιπτώσεις αστυνομικής αυθαιρεσίας είναι μια σημαντική εγγύηση ενάντια στην κακομεταχείριση ανθρώπων, που κρατούνται σε αστυνομικά τμήματα.

5. Εγγυήσεις στο επίπεδο των σωφρονιστικών καταστημάτων: βασανιστήρια, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση και συνθήκες διαβίωσης στα σωφρονιστικά καταστήματα.

α) βασανιστήρια, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση

Στα πλαίσια της κράτησης απαγορεύεται στα αστυνομικά όργανα η άσκηση κάθε μορφής βίας, βασανιστηρίων ή άλλων μορφών προσβλητικής ή ταπεινωτικής μεταχείρισης σε βάρους του κρατούμενου. Η απαγόρευση αυτή απορρέει καταρχάς από το Σύνταγμα, το οποίο διακηρύσσει το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στο πλαίσιο της σωματικής ή ψυχολογικής προσβολής και ταυτόχρονα αναγάγει σε πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας τον σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου, όταν αυτός απειλείται ή προσβάλλεται από άλλους. Προστατευτική ομπρέλα της Συνταγματικής αυτής απαγόρευσης

αποτελούν η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α) και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης και Ταπεινωτικής μεταχείρισης (C.P.T.).

Παρόλο που η Επιτροπή δεν έχει δώσει κάποια δημόσια ένδειξη της μεθοδολογίας της, ορίζοντας τι συνιστά βασανιστήριο ή κακομεταχείριση, είναι πιθανό να συναγάγουμε ορισμένα κριτήρια από τις δημοσιευθείσες εκθέσεις της. Ένας σημαντικός παράγοντας αφορά τους ισχυρισμούς - καταγγελίες για κακομεταχείριση, οι οποίες έχουν διατυπωθεί. Όμως οι ισχυρισμοί - καταγγελίες από μόνοι τους δεν σημαίνουν τίποτα και είναι προφανές ότι η Επιτροπή δεν είναι προετοιμασμένη να εντοπίσει ότι υπάρχει ένας κίνδυνος κακομεταχείρισης -ή ειδικότερα ένας σοβαρός κίνδυνος κακομεταχείρισης ή βασανισμού—χωρίς μια σαφή συμφωνία επιβεβαιωμένων στοιχείων. Η Επιτροπή φαίνεται να υιοθετεί αυτό που ονομάζουμε τριγωνική μεθοδολογία: που σημαίνει, ότι προσεγγίζει το ζήτημα της κακομεταχείρισης από διάφορες γωνίες-οπτικές και αν ορισμένοι δείκτες διασταυρώνονται, τότε είναι πρόθυμη να επιβεβαιώσει τα ευρήματά της. Όπου λείπουν τέτοιες αποδείξεις, τα συμπεράσματα της Επιτροπής είναι τυπικά διατυπωμένα σε περισσότερους δοκιμαστικούς όρους.

Ειδικά όσον αφορά τα βασανιστήρια, η Επιτροπή θεωρεί ως αποφασιστικούς παράγοντες για τον εντοπισμό τους τα κάτωθι: οι λεπτομέρειες που μπορούν να δώσουν οι κρατούμενοι για τις μεθόδους των βασανιστών τους, η ακριβής αιτία των διανοητικών και φυσικών αντιδράσεων, αν μπορούν να δώσουν μια περιγραφή του χώρου, όπου κακοποιούνται και ειδικότερα αν μπορούν να υποδείξουν τον εξοπλισμό, που υπάρχει στο δωμάτιο, όπου βασανίστηκαν. Επίσης, ο βαθμός ακρίβειας αυτών των λόγων σε συνδυασμό με τη συμπεριφορά των κρατουμένων, καθώς ανακαλούν την εμπειρία τους (έκφραση προσώπου,

γλώσσα του σώματος), όλα αυτά ίσως συμβάλλουν σε μια εντύπωση αλήθειας ή ίσως αποκαλύπτουν ότι η περιγραφή στηρίζεται σε εμπειρία άλλων ή ακόμη ότι πρόκειται για προϊόν φαντασίας. Σε κάθε περίπτωση αξία αποκτά και η διασταύρωση των μαρτυριών από διάφορους συγκρατούμενους, που βρίσκονται στο ίδιο κελί ή είναι από την ίδια χώρα ή την ίδια πόλη. Η ένταση αυτών των μαρτυριών και οι λεπτομέρειες που περιέχουν ίσως αποτελούν επαρκείς δείκτες, αν όχι ολοκληρωτική απόδειξη, βασανιστηρίου.

Η Επιτροπή κάθε φορά που συλλέγει περιστασιακά στοιχεία ενδείξεων βασανισμού, προσπαθεί πάντα να επιβεβαιώσει την ακρίβεια τους μέσα από μια προσεκτική ιατρική εξέταση του θύματος. Είναι κανόνας της, να προχωράει αμέσως σε μια ενδελεχή και αυστηρή έρευνα για να εξακριβώσει την αλήθεια των ισχυρισμών των θυμάτων. Είναι χαρακτηριστικό μάλιστα, πως σε πολλές περιπτώσεις οι γιατροί –παρά τις καταγγελίες των κρατουμένων--δεν βρήκαν φυσικά σημάδια βασανισμού και αυτό δεν είναι παράλογο, αν σκεφτεί κανείς ότι οι αστυνομικοί υπάλληλοι ξέρουν πως να επιβάλλουν βασανιστήρια χωρίς να αφήνουν σημάδια. Σε άλλες περιπτώσεις οι γιατροί βρήκαν σημάδια, που επιβεβαιώνουν τους ισχυρισμούς των κρατουμένων. Η Επιτροπή για να είναι απολύτως βέβαιη ότι έχει καταλήξει στα σωστά συμπεράσματα, σχετικά με την ύπαρξη σημείων βασανισμού, αναζητά τη γνώματευση και ενός δεύτερου γιατρού της αντιπροσωπείας, ώστε από τη δεύτερη αυτή χωριστή εξέταση να επιβεβαιωθεί η πρώτη.

Οι εκθέσεις της Επιτροπής δείχνουν ότι διάφορες καταστάσεις, που διαπιστώθηκαν κατά την διάρκεια των επισκέψεών της, μπορούν να χαρακτηριστούν ως βασανιστήρια, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση. Προβληματική είναι ιδίως η μεταχείριση σε κελιά απομόνωσης είτε κατά την διάρκεια της δικαστικής ανάκρισης είτε ως τιμωρία κατά την έκτιση ποινής φυλάκισης. Ιδιαίτερη σημασία έδωσε η

Επιτροπή και στη μεταχείριση αλλοδαπών είτε είναι αυτοί κατάδικοι, είτε πρόκειται να απελαθούν είτε τέλος, είναι άτομα που περιμένουν απόφαση για πολιτικό άσυλο. Η Επιτροπή εξετάζοντας ισχυρισμούς για βασανιστήρια ή ταπεινωτική μεταχείριση οδηγήθηκε στο συμπέρασμα, ότι είναι σχετικά διαδεδομένος ο σωματικός και ψυχολογικός βασανισμός ή κακομεταχείριση κρατουμένων από αστυνομικούς είτε για να αποσπάσουν πληροφορίες είτε για εκφοβισμό και τιμωρία. Έτσι εκτίμησε ότι έχουν τον χαρακτήρα απάνθρωπης ή ταπεινωτικής συμπεριφοράς πράξεις σωματικής και ψυχικής βίας, όπως ξυλοδαρμοί, χρήση ξύλινων ράβδων και γκλομπ που επιφέρουν μώλωπες στο σώμα, βιασμός, εξευτελισμός, λεκτική εξύβριση, που περιλαμβάνει ρατσιστικές ύβρεις ή σεξουαλικές απειλές, που αποσκοπούν στον εκφοβισμό ή στον εξευτελισμό των κρατουμένων. Στο ίδιο πνεύμα οι κρατούμενοι, που υπέστησαν την εμπειρία της «παλαιστινιακής κρεμάλας» και της «φάλαγγας» είναι θύματα κακομεταχείρισης. Στην πρώτη περίπτωση ο κρατούμενος υποχρεούται να βγάλει τα ρούχα του, δένεται με τα χέρια πισθάγκωνα και τον κρεμάνε από τα μπράτσα. Στην δεύτερη περίπτωση, ο κρατούμενος δέχεται έντονα χτυπήματα από γκλομπ στα πέλματα των ποδιών του, χωρίς να μπορεί να αντιδράσει, υφιστάμενος έτσι αφόρητους πόνους. Είναι σαφές και στις δύο περιπτώσεις ότι η κακομεταχείριση του κρατούμενου είναι τόσο σοβαρή και σκληρή, που δεν μπορεί παρά να χαρακτηριστεί σαν βασανιστήριο. Όμοια, ορισμένες «τεχνικές» ανάκρισης, όπως η όρθια στάση με πρόσωπο στον τοίχο για αρκετές ώρες, η κάλυψη της κεφαλής με ένα μαύρο σάκο, η τοποθέτηση των κρατουμένων σε χώρο με παρατεταμένο έντονο θόρυβο, η στέρηση ύπνου και η στέρηση ξηράς και υγρής τροφής⁹, η χρήση ηλεκτροσόκ, συνιστούν μορφές απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης, οι οποίες όπως

---

⁹ Μαγγανάς Α. - Καρατζά Α. Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, σελ.75

βεβαιώνουν και οι γιατροί της Επιτροπής πέραν του σωματικού άλγους προκαλούν στους κρατούμενους και σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα.

Συμπερασματικά, η Επιτροπή έκρινε μέσα από το σύνολο των παρατηρήσεών στις δημοσιευθείσες εκθέσεις της, ότι βασανιστήριο είναι κάθε μορφή εξαναγκασμού ή βίας, σωματικής ή ψυχολογικής, που ασκείται σε ένα πρόσωπο με σκοπό να του αποσπαστεί μια ομολογία ή πληροφορία, ή με σκοπό να το ταπεινώσει ή να το εκφοβίσει. Σε όλες τις περιπτώσεις βασανισμού, η απάνθρωπη μεταχείριση είναι εσκεμμένη: ένα πρόσωπο συμπεριφέρεται απέναντι σε ένα άλλο με τέτοιο τρόπο, που να του προκαλεί σωματικό και ψυχικό άλγος και να προσβάλει την αξιοπρέπειά του. Με άλλα λόγια, το βασανιστήριο αποσκοπεί να ταπεινώσει, να προσβάλει και να εξευτελίσει την ανθρώπινη ύπαρξη μετατρέποντας κάποιον από άνθρωπο σε «πράγμα».

β) φυσικές συνθήκες διαβίωσης στα σωφρονιστικά καταστήματα.

Κατά τις επισκέψεις της στα κράτη-μέρη η Επιτροπή δεν περιορίστηκε στον έλεγχο των δραματικών περιπτώσεων (βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης), αλλά επιθεώρησε λεπτομερώς τις συνθήκες διαβίωσης στα αστυνομικά και σωφρονιστικά καταστήματα. Είναι προφανές πως η έλλειψη κατάλληλων συνθηκών διαβίωσης ή ακόμη και η απουσία σωφρονιστικής προσπάθειας θεωρούνται από την Επιτροπή σαν απάνθρωπες ή ταπεινωτικές μεταχειρίσεις.

Περιγράφοντας το πλαίσιο των φυσικών συνθηκών κράτησης η Επιτροπή σημειώνει: τα κελιά θα πρέπει να προσφέρουν επαρκή χώρο για τους κρατούμενους που βρίσκονται σε αυτά, θα πρέπει να εξασφαλίζουν καλή πρόσβαση σε φυσικό φως και εξαερισμό και θα πρέπει να είναι εξοπλισμένα με τον κατάλληλο τεχνητό φωτισμό και θέρμανση. Όσον αφορά τις υγειονομικές συνθήκες, οι κρατούμενοι θα πρέπει να μπορούν

να ικανοποιούν τις φυσικές τους ανάγκες σε καθαρό περιβάλλον. Όμοια ένα αποχωρητήριο θα πρέπει να είναι τοποθετημένο, το οποίο οι κρατούμενοι να μπορούν χρησιμοποιούν οποιαδήποτε στιγμή, ακόμη και κατά τη διάρκεια της νύχτας. Επίσης, καλό θα ήταν να υπάρχει τρεχούμενο νερό, ενώ σημαντικό είναι οι κρατούμενοι να έχουν πρόσβαση σε ευκολίες ατομικής υγιεινής π.χ. μπάνιου ή ντους. Τα κελιά θα πρέπει να είναι κατάλληλα επιπλωμένα (κρεβάτια, τραπέζι) και όλος ο εξοπλισμός να είναι σε καλή κατάσταση. Τέλος, οι κρατούμενοι να είναι σε θέση με τον κατάλληλο εξοπλισμό να διατηρούν την καθαριότητα του χώρου.

Σε μια από τις πρώτες επισκέψεις της Επιτροπής σε φυλακή του Ηνωμένου Βασιλείου το 1990, διαπιστώθηκε ότι οι τρεις και τέσσερις κρατούμενοι συνωστίζονταν σε ατομικά κελιά, τα οποία δεν διέθεταν αποχωρητήριο και στα οποία ήταν υποχρεωμένοι να παραμένουν για πάνω από 23 ώρες την ημέρα, με αποτέλεσμα οι κρατούμενοι να ικανοποιούν τις φυσικές τους ανάγκες σε αυτοσχέδιες κατασκευές και παρουσία των συγκρατουμένων τους¹⁰. Είναι σαφές, ότι ο άμετρος συνωστισμός κρατουμένων σε συνδυασμό με την εν γένει παλαιότητα και ακαταλληλότητα των εγκαταστάσεων και την έλλειψη αποχωρητηρίου, αναιρεί εκ των πραγμάτων τη δυνατότητα της διοίκησης του αστυνομικού τμήματος να εκπληρώσει την υποχρέωσή της να εξασφαλίζει την καθαριότητα των χώρων και συνιστά ευθέως απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση. Η Επιτροπή θεωρεί ιδιαίτερα απαράδεκτο μάλιστα, το γεγονός, ο κρατούμενος –ελλείψει αποχωρητηρίου– να ικανοποιεί τις φυσικές του ανάγκες παρουσία των συγκρατουμένων του, καθώς κάτι τέτοιο συνιστά εξευτελισμό τόσο για τον ίδιο όσο και για εκείνους που βλέπουν αυτό το θέαμα. Θεωρεί λοιπόν πάρα πολύ

---

¹⁰ Evans M. and Morgan R. Preventing Torture, A study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or degrading Treatment or Punishment, 1998, σελ. 243

σημαντικές τις συνθήκες υγιεινής των χώρων κράτησης και υποστηρίζει πως θα πρέπει να εξασφαλίζονται για τους κρατούμενους όλες οι ευκολίες ατομικής υγιεινής, όπως αποχωρητήριο, χαρτί τουαλέτας, σαπούνι, πετσέτες.

Η Επιτροπή αποδίδει, όπως αναφέρθηκε, ιδιαίτερη σημασία στην χωρητικότητα του κελιού και υποστηρίζει πως ο υπερβολικός συνωστισμός των εκεί κρατουμένων σε συνδυασμό και με άλλες όψεις της κράτησης, συνιστά απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση. Έτσι έκρινε πως ο ελάχιστος χώρος ανά άτομο (άνδρα ή γυναίκα) που κρατείται δεν μπορεί να είναι μικρότερος από έξι τετραγωνικά μέτρα (6 τ.μ.). Ατομικά κελιά των 6 τ.μ. έχουν κριθεί «μάλλον μικρά», όμως είναι αποδεκτά αν ο κρατούμενος περνάει ικανοποιητικό χρόνο της ημέρας έξω από αυτά, ενώ κελιά μικρότερα των 6 τ.μ. πρέπει να σταματήσουν να λειτουργούν. Πρόσφατα η Επιτροπή φαίνεται να έχει υιοθετήσει ένα ανεκτικό ελάχιστο όριο των εννέα τετραγωνικών μέτρων (9τ.μ.) για κελί δύο ατόμων. Κάτω από αυτό το όριο κελί για δύο άτομα θεωρείται «στριμωγμένο» και κελιά των επτά τετραγωνικών μέτρων (7 τ.μ.), δεν θεωρούνται κατάλληλα παρά μόνο για ένα άτομο.

Όλα τα κελιά θα πρέπει να είναι εξοπλισμένα με ένα σύστημα επικοινωνίας συνδεδεμένο μόνιμα με ένα κεντρικό σημείο ελέγχου. Δεν είναι αποδεκτό για οτιδήποτε χρειάζονται οι κρατούμενοι να φωνάζουν ή να εκλιπαρούν το αστυνομικό προσωπικό χτυπώντας τις πόρτες των κελιών. Επίσης, τα κελιά θα πρέπει να είναι επιπλωμένα κατάλληλα με τραπέζια, καρέκλες, κρεβάτια, τα οποία να είναι σε καλή κατάσταση.

Επίσης, η Επιτροπή έκρινε ότι τα κελιά θα πρέπει να εξαερίζονται επαρκώς και να διαθέτουν τεχνητή θέρμανση, που να εξασφαλίζει ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης. Περιπτώσεις, όπως σπασμένα τζάμια, θερμοκρασία κελιού κατά την διάρκεια του μεσημεριού που δεν

υπερβαίνει του εννέα (9) βαθμούς κελσίου, θεωρούνται απαράδεκτες και συνιστούν απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση.

Όλοι οι χώροι κράτησης πρέπει ακόμη να έχουν πρόσβαση σε φυσικό φως και όλοι οι κρατούμενοι να έχουν έλεγχο του φωτισμού και του εξαερισμού. Οι διακόπτες πρέπει να είναι μέσα στα κελιά και οι κρατούμενοι να μπορούν να ανοίγουν και να κλείνουν τα παράθυρα και τα πατζούρια. Έτσι, π.χ. έχει κριθεί πως συνιστά απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση η περίπτωση που οι κρατούμενοι δεν είχαν τον έλεγχο του εξαερισμού και αναγκάζονταν να σκεπάζουν το σύστημα εξαερισμού προκειμένου να προστατευθούν από τον αέρα και την άμμο που έμπαινε στα κελιά.

Ιδιαίτερη σημασία δίνει η Επιτροπή και στην ποιότητα και ποσότητα του χορηγούμενου στους κρατούμενους φαγητού. Έτσι διερευνάται αν το φαγητό χορηγείται σε κατάλληλες στιγμές μέσα στην ημέρα. Θα πρέπει να μη μεσολαβεί μεγάλη χρονική απόσταση μεταξύ των γευμάτων. Για παράδειγμα, ένα γεύμα στις 16:30 το απόγευμα, το οποίο ακολουθεί το πρωινό στις 07:30 της επομένης ημέρας, συνιστά απάνθρωπη μεταχείριση, όπως απάνθρωπη μεταχείριση είναι η μη πρόσβαση των κρατουμένων σε πόσιμο νερό οποιαδήποτε στιγμή της ημέρας. Όμοια, σημαντικός είναι και ο τρόπος παρασκευής του φαγητού. Οι κουζίνες θα πρέπει να είναι κατάλληλα εξοπλισμένες και σε συνθήκες καθαριότητας, ενώ οι κρατούμενοι θα πρέπει να διαθέτουν πιάτα, πιρούνια, κουτάλια, ποτήρια.

γ) άλλες διατυπώσεις για τις συνθήκες κράτησης

i. άσκηση και προαυλισμός των κρατουμένων

Όσον αφορά τη δυνατότητα των κρατουμένων για άσκηση, η Επιτροπή έκρινε πως όλοι οι κρατούμενοι θα πρέπει να μπορούν τουλάχιστον για μία ώρα την ημέρα να προαυλίζονται και να ασκούνται σε φυσικό αέρα.

ii. αστυνομικός καταναγκασμός, χρήση υλικής βίας και εκπαίδευση αστυνομικού προσωπικού

Σε ορισμένες περιπτώσεις, στους χώρους κράτησης είτε στη φυλακή είτε στα αστυνομικά κρατητήρια, είναι δυνατόν να λάβουν χώρα συγκρούσεις μεταξύ των κρατουμένων, να σημειωθούν ταραχές και να είναι έτσι επιβεβλημένη η παρέμβαση τη αστυνομίας, προκειμένου να επανέλθει η τάξη. Στις περιπτώσεις αυτές οι αστυνομικοί υπάλληλοι αναγκάζονται να χρησιμοποιήσουν υλική βία προκειμένου να περιορίσουν τους κρατούμενους ή να τους μεταφέρουν σε άλλο μέρος. Η Επιτροπή δεν έχει διευκρινίσει ποιες μορφές βίας και περιοριστικών μέτρων είναι αποδεκτά και ποια όχι. Σε κάθε περίπτωση όμως κρίνει, ότι η καλύτερη εγγύηση ενάντια στην κακομεταχείριση των κρατουμένων είναι η παρουσία ενός κατάλληλα εκπαιδευμένου αστυνομικού προσωπικού, του οποίου τα προσόντα θα είναι τέτοια, που να του επιτρέπει να φέρνει εις πέρας την αποστολή του και τα καθήκοντά του, χωρίς να προσφεύγει σε μεθόδους κακομεταχείρισης. Μια τέτοια επαγγελματική εκπαίδευση θα επιτρέψει στο αστυνομικό προσωπικό να αποφύγει μια κατάσταση που συνεπάγεται την άμετρη χρήση υλικής βίας και να εξασφαλίσει πως όταν αυτή (η υλική βία) δικαιολογείται, να είναι η απολύτως αναγκαία για την προστασία των ίδιων, των κρατουμένων και της περιουσίας του χώρου κράτησης.

Σε ένα σύνολο χωρών που επισκέφθηκε, η Επιτροπή διαπίστωσε πως το αστυνομικό προσωπικό δεν ήταν κατάλληλα εκπαιδευμένο και προσέφευγε στην άμετρη χρήση υλικής βίας. Έτσι συνέστησε ορισμένες «λύσεις», που περιλαμβάνουν την εκπαίδευση στις «τεχνικές ελέγχου και περιορισμού». Αυτές οι τεχνικές επαυξάνουν την εμπιστοσύνη του προσωπικού και τους ενθαρρύνουν να επιλέγουν την πλέον κατάλληλη λύση όταν είναι αντιμέτωποι με δύσκολες συνθήκες ή όταν χρειάζεται να μετακινήσουν ένα μεγάλο μέρος των κρατουμένων.

Σε μία από τις επισκέψεις της Επιτροπής στη Δανία διαπιστώθηκε ότι ή αστυνομία χρησιμοποιούσε μεθόδους, όπως χρήση γκλομπ, ηλεκτροσόκ, ζώνες περιορισμού, κανόνια νερού, σκύλους, κ.ά., που σε πολλές περιπτώσεις αν και επιτρέπονταν από την εθνική νομοθεσία συνιστούσαν ανεπίτρεπτες μεθόδους αστυνομικού καταναγκασμού. Σε άλλη επίσκεψη στη Δανία το 1996 εντοπίστηκε η χρήση αλυσίδας ποδιού από την αστυνομία για τον περιορισμό κρατούμενου, ενώ μια άλλη δημοφιλής μέθοδος των αστυνομικών ήταν να σέρνουν τον κρατούμενο από τους καρπούς του, που ήταν δεμένοι με χειροπέδες, χωρίς να εξασφαλίζεται η στήριξη του σώματος. Σε άλλη περίπτωση τέλος εντοπίστηκε η χρήση λαιμοπνίχτη στον κρατούμενο, η οποία μπορούσε με βεβαιότητα να οδηγήσει σε ασφυξία.

Είναι σαφές σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, ότι έχουμε σοβαρή ένδειξη απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης από πλευράς αστυνομικών υπαλλήλων σε βάρος των κρατουμένων. Μάλιστα, ο κρατούμενος που υφίσταται μέτρα υλικής βίας θα πρέπει να έχει το δικαίωμα να εξεταστεί αμέσως από γιατρό. Η εξέταση θα πρέπει να γίνει μακριά από τα βλέμματα του αστυνομικού προσωπικού και η γνωμάτευση να είναι γραπτή και να δοθεί άμεσα στον ενδιαφερόμενο κρατούμενο. Στις σπάνιες περιπτώσεις που η προσφυγή σε μέσα υλικής βίας και καταναγκασμού είναι αναγκαία, ο κρατούμενος θα πρέπει τέλος, να βρίσκεται σε συνεχή και κατάλληλη εποπτεία, ενώ τα μέσα του υλικού καταναγκασμού να απομακρύνονται το ταχύτερο δυνατό.

Οι ανωτέρω περιπτώσεις χρήσης υπερβολικής υλικής βίας από τους αστυνομικούς συμπληρώνονται πολλές φορές από περιστατικά αυθαιρεσίας και έλλειψης σεβασμού προς τους κρατούμενους.

Συγκεκριμένα η Επιτροπή στις επισκέψεις της εντόπισε τις εξής περιπτώσεις αστυνομικής αυθαιρεσίας και έλλειψης κατάλληλης εκπαίδευσης: απουσία οποιασδήποτε δέσμευσης από το αστυνομικό

προσωπικό να προχωρήσει σε έναν "εποικοδομητικό διάλογο" με τους κρατούμενους, προβοκατόρική συμπεριφορά των αστυνομικών προς τους κρατούμενους, επίδειξη αδιαφορίας για την ορθή άσκηση των καθηκόντων τους, η υιοθέτηση μιας εξουσιαστικής και προκλητικής συμπεριφοράς απέναντι στους κρατούμενους, η απόσπαση "πληροφοριών" από κρατούμενους για άλλους κρατούμενους μέσω ανταλλαγμάτων, κ.ά. Όλες οι αναφερθείσες περιπτώσεις συνιστούν σοβαρή ένδειξη απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης και αναδεικνύουν το μεγάλο ζητούμενο, που είναι η σωστή εκπαίδευση και επιμόρφωση των αστυνομικών υπαλλήλων, που δεν θα περιορίζεται στην διαχείριση καταστάσεων, αλλά και στην βαθειά γνώση του χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου και των ατομικών ελευθεριών.

iii. επαφή των κρατουμένων με τον "έξω" κόσμο.

Η Επιτροπή δέχεται ότι οι επαφές των κρατουμένων με τον εξωτερικό κόσμο θα πρέπει να είναι ελεγχόμενες. Ωστόσο ο έλεγχος αυτός δεν πρέπει να είναι δυσανάλογος με το σκοπό του και οι συναντήσεις των κρατουμένων να είναι όσο το δυνατόν πιο «ανοιχτές» και ξεκούραστες για αυτούς. Η Επιτροπή πιστεύει ότι ο κρατούμενος πρέπει να διατηρούν τους συγγενικούς και φιλικούς τους δεσμούς και οι αστυνομικές αρχές πρέπει να ενθαρρύνουν τις επισκέψεις, οι οποίοι δε περιορισμοί τους να δικαιολογούνται από λόγους ασφαλείας και δημοσίου συμφέροντος.

Οι επισκέψεις των συγγενών και φίλων θα πρέπει να είναι τέτοιας διάρκειας που να επιτρέπουν στον κρατούμενο να επικοινωνήσει με τους δικούς του ανθρώπους και να γίνονται με τέτοιο τρόπο και σε τέτοιο χώρο που να εξασφαλίζεται η ιδιωτικότητα και η εμπιστευτικότητα της συζήτησης. Έτσι έχει κριθεί π.χ. πως είναι αποδεκτή επίσκεψη διάρκειας τριάντα λεπτών (30') κάθε εβδομάδα.

Η αλληλογραφία είναι ένας εξίσου σημαντικός τρόπος επικοινωνίας των κρατουμένων και πρέπει να προστατεύεται. Έτσι πρέπει να εξασφαλίζονται τα απαραίτητα μέσα (στυλό, μολύβι, χαρτί) και η αλληλογραφία τους να αποστέλλεται το ταχύτερο δυνατό. Όμοια πρέπει να διευκολύνεται και η τηλεφωνική επικοινωνία με την ύπαρξη επαρκών τηλεφωνικών θαλάμων. Έχει κριθεί π.χ. ότι η απαγόρευση επικοινωνίας κρατούμενου με τους δικούς του ανθρώπους πέραν της μίας φορές το μήνα συνιστά σοβαρή ένδειξη απάνθρωπης μεταχείρισης.

Γ. ΜΟΡΦΕΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ C.P.T. ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Γ.1. Η έκθεση της C.P.T. για την Ελλάδα της 08-02-2008.

Η έκθεση της 08-02-2008 αφορά τα συμπεράσματα της Επιτροπής από την επίσκεψη της αντιπροσωπείας της στην Ελλάδα κατά το χρονικό διάστημα από τις 20 έως τις 27 Φεβρουαρίου του 2007.

Η αντιπροσωπεία της Επιτροπής κατά την διάρκεια της παραμονής της στην Ελλάδα επισκέφθηκε έναν μεγάλο αριθμό σωφρονιστικών καταστημάτων, όπως αστυνομικών κέντρων, φυλακών και κέντρων κράτησης αλλοδαπών. Συγκεκριμένα επισκέφθηκε τα κρατητήρια πολλών αστυνομικών τμημάτων στην Αττική, όπως του Ασπρόπυργου, της Ακροπόλεως, του Κολωνού, της Ομοιοίας, του Αγίου Παντελεήμονα, του Νέου Κόσμου, του Ζωγράφου και τα κρατητήρια της Διεύθυνσης Αλλοδαπών για παράνομους μετανάστες στον Ασπρόπυργο, την Πέτρου Ράλλη, τον Πειραιά και το Αεροδρόμιο Αθηνών. Επίσης επισκέφθηκε στην περιοχή του Έβρου, της Ροδόπης και της Λέσβου, τα κέντρα υποδοχής και κράτησης παράνομα εισερχομένων μεταναστών.

Η συνεργασία της αντιπροσωπείας της Επιτροπής με τις ελληνικές αρχές ήταν σε γενικές γραμμές καλή και οι αρμόδιες υπηρεσίες παρείχαν αμέσως όλες τις αναγκαίες πληροφορίες για τους σκοπούς της επίσκεψης.

Η συνεργασία της Επιτροπής με τις ελληνικές αρχές σκιάστηκε όμως από ορισμένα πολύ δυσάρεστα γεγονότα. Το πιο σοβαρό αφορούσε έναν κρατούμενο στα κρατητήρια του αστυνομικού τμήματος της Ομόνοιας, ο οποίος ισχυρίστηκε ότι κακομεταχειρίστηκε από τους αστυνομικούς υπαλλήλους και ενώ ζήτησε την παροχή ιατρικής φροντίδας, απειλήθηκε αμέσως με απέλαση από τον Διοικητή του τμήματος μέχρι να βεβαιώσει προς την αντιπροσωπεία της Επιτροπής ότι δεν επιθυμούσε να εξεταστεί από γιατρό. Σε άλλη περίπτωση, που κρατούμενος πέθανε ενώ κρατείτο στο αστυνομικό τμήμα της Ομόνοιας, ο ίδιος Διοικητής αρνήθηκε στην αντιπροσωπεία της Επιτροπής την πρόσβαση στα έγγραφα, που αφορούσαν τον κρατούμενο.

Αυτά τα περιστατικά, καθώς και άλλα, συνιστούν σοβαρή παράβαση των άρθρων 3 και 8 παρ.2 της Σύμβασης και η Επιτροπή έκρινε πως οι ελληνικές αρχές πρέπει να λάβουν όλες τις αναγκαίες πρωτοβουλίες, ώστε όλα τα αστυνομικά τμήματα να είναι ενημερωμένα για τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Σύμβαση.

Γενικότερα, η Επιτροπή διαπίστωσε πως η προσπάθειά της να διατηρεί έναν συνεχή διάλογο με τις ελληνικές αρχές, παρακωλύεται στην πράξη από το γεγονός ότι δεν υπάρχει ένα γραφείο επικοινωνίας στο Υπουργείο Εξωτερικών ή άλλο Υπουργείο, με το οποίο να υπάρχει μόνιμη και σταθερή επαφή στα ζητήματα εφαρμογής της Σύμβασης. Οι αστυνομικοί υπάλληλοι μάλιστα που εμφανίζονται σαν συνομιλητές της αντιπροσωπείας κατέχουν προσωρινή θέση σε αυτόν τον τομέα χωρίς να παραδίδουν την θέση τους σε νέα πρόσωπα.

Όσον αφορά τα περιστατικά βασανιστηρίων και απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης στα αστυνομικά τμήματα η Επιτροπή σημειώνει τα εξής:

Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν στην διάρκεια της ad hoc επίσκεψης της Επιτροπής το 2007 στην Ελλάδα, καταδεικνύουν ότι δεν

υπάρχει καμία βελτίωση στο ζήτημα της εξάλειψης των περιστατικών απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης των ανθρώπων που στερούνται την ελευθερία τους. Η αντιπροσωπεία της Επιτροπής έγινε μάρτυρας, για ακόμη μία φορά, ενός αξιόλογου αριθμού καταγγελιών κακομεταχείρισης ανθρώπων που κρατούνται σε αστυνομικά κρατητήρια. Οι περισσότερες καταγγελίες αφορούσαν χτυπήματα στο πρόσωπο, κλωτσιές, και χρήση γκλομπ.

Συγκεκριμένα, ένα άτομο ,που ερωτήθηκε, ισχυρίστηκε ότι χτυπήθηκε στο κεφάλι και στο σώμα από μερικούς αστυνομικούς υπαλλήλους στο αστυνομικό τμήμα της Αλεξανδρούπολης και ότι αυτοί τον απείλησαν ότι θα του αφαιρέσουν τον δείκτη του χεριού του συμπιέζοντάς το με μια πένσα. Ο κρατούμενος ισχυρίστηκε επίσης ότι δύο αστυνομικοί τον έβαλαν να στέκεται σε ένα τραπέζι με κατεβασμένο το παντελόνι και τα εσώρουχα του, την ίδια στιγμή που ένας τρίτος επιχειρούσε να τον βιάσει.

Σε άλλη περίπτωση, ένας υπάλληλος σε αστυνομικό τμήμα περιέγραψε στην αντιπροσωπεία, πώς ένας αλλοδαπός κρατούμενος χτυπήθηκε ενώπιον του. Όταν ο συγκεκριμένος υπάλληλος συνόδευσε τον αλλοδαπό κρατούμενο μερικές μέρες αργότερα στο Δικαστήριο, ήταν εμφανή τα σημάδια των χτυπημάτων στο σώμα του, όμως προς απογοήτευση της αντιπροσωπείας, ούτε ο Εισαγγελέας, ούτε ο Δικαστής ούτε ο δικηγόρος ανέδειξαν το ζήτημα της κακομεταχείρισης.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι γιατροί της Επιτροπής διαπίστωσαν ότι οι ισχυρισμοί για κακομεταχείριση είναι απόλυτα σύμφωνοι με τα σημάδια στο σώμα των προσώπων αυτών. Για παράδειγμα ένα πρόσωπο ισχυρίστηκε ότι κατά τη διάρκεια της κράτησής του στο αστυνομικό τμήμα της Ομόνοιας είχε χτυπηθεί στα πόδια και είχε γρονθοκοπηθεί στο πρόσωπο ενώ ήταν δεμένος με χειροπέδες.. Μετά την εξέταση από τους γιατρούς της Επιτροπής εντοπίστηκαν μώλωπες στην κνήμη και στο

πρόσωπο και σπασμένα δόντια, επιβεβαιώνοντας έτσι τους ισχυρισμούς του κρατούμενου.

Σε μια ακόμη περίπτωση στο κρατητήριο της Διεύθυνσης Αλλοδαπών στην Πέτρου Ράλλη, ένας υπήκοος Μπαγκλαντές ισχυρίστηκε ότι τον χαστούκισαν και τον κλώτσησαν οι αστυνομικοί που τον συνόδευαν στο κέντρο απέλασης του Αεροδρομίου Αθηνών μετά την άρνησή του να απελαθεί. Επιπλέον ισχυρίστηκε ότι του πίεζαν σφιχτά το λαρύγγι, έβαζαν τα δάχτυλά τους στις κόγχες των ματιών του, έδεσαν τα χέρια του πισθάγκωνα και τον χτυπούσαν στα πόδια και το σώμα με αποτέλεσμα να λιποθυμήσει. Στην ιατρική εξέταση που προέβη ακολούθως γιατρός της Επιτροπής εντοπίστηκαν όλα τα σημάδια κακοποίησης.

Ανάλογα περιστατικά παράνομης αστυνομικής βίας ήρθαν στο φως και μέσα από ορισμένα βίντεο που κυκλοφόρησαν και δείχνουν αστυνομικούς να χαστουκίζουν και γενικά να βιαιοπραγούν στους κρατούμενους. Είναι φανερό, ότι οι Διοικητές των αστυνομικών τμημάτων, αλλά και το ίδιο το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης δεν έχει λάβει σοβαρά υπόψη του τις παρατηρήσεις της Επιτροπής για τα φαινόμενα κακομεταχείρισης των κρατουμένων στα αστυνομικά κρατητήρια και αυτό πρέπει να αλλάξει. Οι ελληνικές αρχές πρέπει να εμπεδώσουν το μήνυμα της μηδενικής ανοχής σε φαινόμενα απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης.

Η Επιτροπή συνιστά κάθε φορά που ένα άτομο, προσερχόμενο στον Εισαγγελέα ή το Δικαστήριο, ισχυρίζεται ότι υπήρξε θύμα κακομεταχείρισης στα αστυνομικά κρατητήρια, ο Εισαγγελέας ή το Δικαστήριο να καταγράφει αμέσως την καταγγελία του, να διατάσσει αμέσως ιατρική εξέταση και να λαμβάνει όλα τα αναγκαία μέτρα για την διαλεύκανση της υπόθεσης.

Στην περίπτωση του αλλοδαπού υπηκόου Μπαγκλαντές –που αναφέρθηκε παραπάνω--, ο οποίος ισχυρίστηκε ότι κακοποιήθηκε στα κρατητήρια του Αεροδρομίου Αθηνών, δεν έτυχε ιατρικής εξέτασης και φροντίδας για τις πληγές του. Η Επιτροπή απαίτησε να εξεταστεί από γιατρό. Όταν το άτομο αυτό επέστρεψε στα κρατητήρια της Πέτρου Ράλλη δύο μέρες αργότερα, η Επιτροπή πληροφορήθηκε ότι παρά το γεγονός ότι εισήχθη σε δημόσιο νοσοκομείο για εξετάσεις, οι εκεί γιατροί γνωμάτευσαν ότι δεν φέρει τραυματισμούς, ενώ τα σημάδια των χτυπημάτων που δέχθηκε ήτα ορατά δια γυμνού οφθαλμού! Χρειάστηκε εκ νέου παρέμβαση της Επιτροπής προκειμένου να εξεταστεί από άλλους γιατρούς και να λάβει τη κατάλληλη φροντίδα. Με αφορμή το περιστατικό αυτό η Επιτροπή σημειώνει με έμφαση στις ελληνικές αρχές, ότι οι απειλές και ο εκφοβισμός των αστυνομικών υπαλλήλων δεν μπορεί να παρακωλύουν την πρόσβαση σε ιατρική φροντίδα.

Όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης, από το σύνολο των χώρων που επισκέφθηκε η Επιτροπή μόνο σε τρία αστυνομικά τμήματα (Ακροπόλεως, Κολωνού, Παλαιού Φαλήρου) οι συνθήκες θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως αποδεκτές, υπό την έννοια ότι πληρούν τις ελάχιστες εγγυήσεις που θέτει η Επιτροπή. Σε όλα τα υπόλοιπα τμήματα οι φυσικές συνθήκες είναι τέτοιες, που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση. Για παράδειγμα, στο Τμήμα Ασφάλειας του Αγίου Παντελεήμονα Αττικής εντοπίστηκαν κελιά των 7 τ.μ. με ανεπαρκή εξαερισμό και ελλιπή επίπλωση (σε ένα από αυτά υπήρχαν μόνο δύο σπασμένες καρέκλες), στα οποία συνωστίζονταν για πάνω από δέκα ώρες περισσότερα από 6 άτομα και των δύο φύλων.

Στα κρατητήρια των Τμημάτων Ασφαλείας του Ασπροπύργου, του Νέου Κόσμου, της Ορεστιάδας και του Συντάγματος, ουσιαστικά δεν υπήρχε τεχνητό φως, υπήρχε ελάχιστη πρόσβαση σε φυσικό φως και ανεπαρκέστατος εξαερισμός, ενώ σε μια περίπτωση στο Τμήμα

Ασφάλειας Ζωγράφου, τα σκεπάσματα των κρατουμένων ήταν βρώμικα και κατεστραμμένα και χρειάζονταν αντικατάσταση.

Παρόμοια και σε ορισμένες περιπτώσεις χειρότερη είναι η εικόνα που παρουσιάζουν τα κέντρα υποδοχής παράνομα εισερχομένων μεταναστών και τα κρατητήρια της Διεύθυνσης Αλλοδαπών. Με εξαίρεση εκείνο της Μυτιλήνης, η κατάσταση στα υπόλοιπα δεν έχει βελτιωθεί, παρατηρεί η Επιτροπή, από την τελευταία επίσκεψή της το 2005. Για παράδειγμα, στο κέντρο κράτησης αλλοδαπών στον Πειραιά, οι εγκαταστάσεις είναι παλαιές και ακατάλληλες για τον σκοπό της κράτησης προσώπων, τα κελιά είναι πολύ σκοτεινά με ακατάλληλο τεχνητό φωτισμό και έλλειψη φυσικού φωτισμού. Στην πλειονότητα των κρατουμένων ήταν εμφανή κρούσματα δερματικών και άλλων, πιθανόν μολυσματικών ασθενειών, χωρίς μάλιστα να έχουν τύχει της κατάλληλης ιατρικής μέριμνας. Τέλος, απαράδεκτες ήταν και οι συνθήκες υγιεινής και καθαριότητας.

Σε άλλη περίπτωση, στο κέντρο κράτησης αλλοδαπών στον Ασπρόπυργο, κρατούμενοι δεν προαυλίζονταν, ενώ δεν είχαν πρόσβαση σε αποχωρητήριο παρά ελάχιστες φορές την ημέρας με αποτέλεσμα να ικανοποιούν τις φυσικές τους ανάγκες σε πλαστικά μπουκάλια και αυτοσχέδιες κατασκευές και παρουσία των συγκρατουμένων τους.

Είναι φανερό επισημαίνει η Επιτροπή με βάση τα παραπάνω εκτεθέντα, ότι οι ελληνικές αρχές πρέπει να λάβουν τάχιστα όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου : να αποκατασταθεί η καταλληλότητα των εγκαταστάσεων των χώρων κράτησης, να υπάρχουν σε όλους τους χώρους κράτησης αποχωρητήρια προσβάσιμα στους κρατούμενους οποιαδήποτε στιγμή της ημέρας, δυνατότητες και ευκολίες ατομικής υγιεινής (καθαρά σκεπάσματα, πετσέτες, σαπούνι, πρόσβαση σε ντους κ.τ.λ.), καθώς και επαρκής και κατάλληλος φωτισμός, εξαερισμός και θέρμανση.

Στα συμπεράσματά της έκθεσης, η Επιτροπή σημειώνει την έντονη ανησυχία της για το γεγονός ότι οι ελληνικές αρχές, παρά τις επανειλημμένες παρατηρήσεις της Επιτροπής, δεν αναλαμβάνουν συγκεκριμένες υποσχέσεις προκειμένου να βελτιωθεί η κατάσταση των προσώπων που στερούνται την ελευθερία τους και κρατούνται στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας. Τα ευρήματα της επίσκεψης της Επιτροπής το 2007 στην Ελλάδα επιβεβαιώνουν τον υψηλό κίνδυνο κακομεταχείρισης των κρατουμένων στην χώρα αυτή και αν κάτι τέτοιο συνεχιστεί δεν αποκλείεται η Επιτροπή να προβεί σε Δημόσια Δήλωση εναντίον της χώρας μας.

Γ.ΙΙ. Η έκθεση της C.P.T. για την Ελλάδα της 01-12-2008.

Η έκθεση της 01-12-2008 αφορά τα συμπεράσματα της Επιτροπής από την επίσκεψη της αντιπροσωπείας της στην Ελλάδα κατά το χρονικό διάστημα από τις 23 έως τις 29 Σεπτεμβρίου του 2008.

Κατά την προηγούμενη επίσκεψη του Φεβρουαρίου 2007 η Επιτροπή επισήμανε τους σοβαρούς κινδύνους κακομεταχείρισης που διέρχονταν οι κρατούμενοι σε ελληνικά σωφρονιστικά κρατητήρια και κυρίως οι αλλοδαποί κρατούμενοι στα κέντρα υποδοχής μεταναστών και στα ειδικά αστυνομικά κρατητήρια της Διεύθυνσης Αλλοδαπών. Η απάντηση των ελληνικών αρχών στην ανωτέρω έκθεση έδειξε την διάθεση συνεργασίας με την αντιπροσωπεία της Επιτροπής. Ωστόσο, την ίδια στιγμή, ένα μεγάλο μέρος των θεμελιωδών εγγυήσεων για τους κρατούμενους δεν εφαρμόστηκε ικανοποιητικά. Δεν έγιναν τα απαραίτητα βήματα για την εφαρμογή των συστάσεων της Επιτροπής και εν τέλει η επίσκεψη της 23^{ης}-29^{ης} Σεπτεμβρίου 2008 εστίασε και πάλι στα ίδια προβλήματα.

Η Επιτροπή επισκέφθηκε εκ νέου τα τμήματα ασφάλειας Ακροπόλεως, Εξαρχείων, Κυψέλης, Ομόνοιας, τα αστυνομικά κρατητήρια της Διεύθυνσης Αλλοδαπών της Πέτρου Ράλλη, του Ασπροπύργου και της

Αμυγδαλέζας, καθώς και το σύνολο σχεδόν των κέντρων υποδοχής μεταναστών στην περιοχή του Έβρου και των αντίστοιχων τμημάτων ασφαλείας.

Για ακόμη μια φορά η συνεργασία των ελληνικών αρχών με την Επιτροπή καθ' όλη την διάρκεια της επίσκεψης ήταν ικανοποιητική. Η αντιπροσωπεία απολάμβανε κάθε ευχέρεια επίσκεψης σε όλα τα κέντρα κράτησης που θέλησε να επισκεφθεί, καθώς και στους κρατούμενους που ήθελε να μιλήσει, ενώ είχε άμεση πρόσβαση στα αρχεία και τις πληροφορίες της αστυνομίας που χρειαζόταν.

Και αυτή η επίσκεψη όμως ανέδειξε τον υψηλό κίνδυνο κακομεταχείρισης των κρατουμένων, καθώς η αντιπροσωπεία έγινε δέκτης ενός μεγάλου αριθμού καταγγελιών. Συγκεκριμένα, οι καταγγελίες αφορούσαν κυρίως κλωτσιές και χτυπήματα με γκλομπ, συνήθως κατά την διάρκεια ανακρίσεων. Επιπρόσθετα, ορισμένα άτομα κατήγγειλαν ότι απειλήθηκαν με διάφορα αντικείμενα: για παράδειγμα, στο τμήμα ασφάλειας Μοναστηρίου, στη Θεσσαλονίκη, ένας άντρας ισχυρίστηκε ότι κατά την διάρκεια έρευνας στο σπίτι του, ο αστυνομικός τον απείλησε βάζοντας ζεστό ηλεκτρικό σίδερο κοντά στο πρόσωπό του, ενώ στο τμήμα ασφάλειας Ομόνοιας, στην Αθήνα, ένας άλλος άντρας ισχυρίστηκε ότι γελοιοποιήθηκε από τους αστυνομικούς υπαλλήλους, καθώς υποχρεώθηκε να μείνει γυμνός ενώπιόν τους.

Από την άλλη, κατά την διάρκεια αυτής της επίσκεψης ήταν περιορισμένες οι καταγγελίες για κακομεταχείριση αλλοδαπών, μεταναστών κρατουμένων, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι δεν εντοπίστηκαν και πάλι περιπτώσεις απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης.

Όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης στα αστυνομικά κρατητήρια που επισκέφθηκε η αντιπροσωπεία της Επιτροπής, αυτές δεν βελτιώθηκαν σημαντικά και διατήρησαν σε γενικές γραμμές την κακή εικόνα που είχαν

κατά την διάρκεια της προηγούμενης επίσκεψης της Επιτροπής. Ειδικότερα τα προβλήματα εντοπίζονται κυρίως στο ζήτημα του συνωστισμού κρατουμένων σε κελιά μικρής χωρητικότητας, η επιδείνωση των συνθηκών υγιεινής και η παλαιότητα και ακαταλληλότητα πολλών εγκαταστάσεων. Για παράδειγμα, στα κρατητήρια του συνοριακού σταθμού στις Φέρες, στοιβάζονταν στην κυριολεξία ενενήντα πέντε (95) κρατούμενοι σε δύο κελιά των 49τ.μ., ενώ πολλοί κοιμόντουσαν στο πάτωμα ή μοιράζονταν τα κρεβάτια, καθώς αυτά δεν επαρκούσαν για όλους. Σε άλλη περίπτωση, επικρατούσε η πρακτική των μεικτών κελιών, δηλ. κελιών, όπου κρατούνταν ταυτόχρονα άνδρες και γυναίκες ή ακόμη και κελιά όπου ανάμεσα σε ενηλίκους υπήρχαν ανήλικοι κρατούμενοι. Η παρουσία γυναικών κρατουμένων μεταξύ ανδρών, πολύ περισσότερο όμως η παρουσία ανηλίκων κρατουμένων μεταξύ ενηλίκων, ακόμη και αν οφείλεται σε έλλειψη διαθέσιμου χώρου για την χωριστή τους φύλαξη, συνιστά ευθεία παραβίαση των εγγυήσεων της Επιτροπής για τις συνθήκες κράτησης και έχει χαρακτηριστικά απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης.

Παρόμοια είναι η εικόνα και στα κέντρα κράτησης παράνομων μεταναστών, όπου όμως το κύριο πρόβλημα έγκειται στις συνθήκες υγιεινής των χώρων, αλλά και της ατομικής υγιεινής των κρατουμένων.

Κατόπιν τούτων η Επιτροπή συνιστά να ληφθούν από τις ελληνικές αρχές άμεσα όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να περιοριστεί ο αριθμός των κρατουμένων ανά κελί και να τηρηθεί με ευλάβεια ο θεμελιώδης κανόνας του διαχωρισμού των ανηλίκων από τους ενήλικες κρατούμενους και των ανδρών κρατουμένων από τις γυναίκες κρατούμενες.

Στα συμπεράσματά της η Επιτροπή παρατηρεί, ότι, παρά τα μικρά σημάδια βελτίωσης, τα άτομα που στερούνται την ελευθερία τους στην Ελλάδα με απόφαση δημόσιας αρχής διατρέχουν υψηλό κίνδυνο

κακομεταχείρισης. Δεν υπάρχει ένας ανεξάρτητος μηχανισμός καταγραφής των περιπτώσεων αστυνομικής αυθαιρεσίας και βία ή μια ανεξάρτητη αρχή να διερευνά αυτές τις περιπτώσεις και αυτό είναι κάτι που καθιστά την εφαρμογή των συστάσεων και παρατηρήσεων της Επιτροπής προβληματική και δύσκολη. Οι ελληνικές αρχές πρέπει να φανούν περισσότερο τολμηρές και να λάβουν αποφασιστικά μέτρα εφαρμογής των εγγυήσεων της Επιτροπής για τους κρατούμενους, σε διαφορετική περίπτωση η Ελλάδα δεν θα αποφύγει μια Δημόσια Δήλωση εκ μέρους της Επιτροπής.

Γ.ΙΙΙ. Η έκθεση της C.P.T. για την Ελλάδα της 31-03-2010.

Η έκθεση της 31-03-2010 αφορά τα συμπεράσματα της Επιτροπής από την επίσκεψη της αντιπροσωπείας της στην Ελλάδα κατά το χρονικό διάστημα από τις 17 έως τις 29 Σεπτεμβρίου του 2009.

Αυτή τη φορά η αντιπροσωπεία της Επιτροπής επισκέφθηκε περισσότερα αστυνομικά κρατητήρια από κάθε άλλη φορά. Δεν περιορίστηκε στην περιοχή της πρωτεύουσας ή των συνόρων (Έβρος, Ροδόπη, Λέσβος, Χίος), αλλά επισκέφθηκε και σωφρονιστικά καταστήματα στις περιοχές της Πάτρας, της Αμφισσας, καθώς και τις γυναικείες φυλακές στην Θήβα.

Η συνεργασία της Επιτροπής με τις ελληνικές αρχές υπήρξε πολύ καλή, με την αντιπροσωπεία να έχει άμεση και γρήγορη πρόσβαση στους χώρους κράτησης, να μπορεί να μιλάει ιδιωτικά με εκείνα τα πρόσωπα, που ήθελε να επικοινωνήσει και τα οποία είχαν τις χρήσιμες πληροφορίες που ήθελε η Επιτροπή. Ήδη μάλιστα –και αυτό αποτελεί πρόοδο σε σχέση με την προηγούμενη επίσκεψη--ένα διευθυντικό στέλεχος του Υπουργείου Εξωτερικών έχει τεθεί ως σύνδεσμος διαλόγου με την Επιτροπή και υπεύθυνος να διατηρεί αυτές τις επαφές.

Παρά το γεγονός όμως της καλής επικοινωνίας της αντιπροσωπείας με τις ελληνικές αρχές, τα ευρήματα της Επιτροπής σχετικά με την παραβίαση των εγγυήσεων των κρατουμένων δεν έχουν αλλάξει σημαντικά σε σχέση με τις προηγούμενες επισκέψεις. Οι δε απαντήσεις των ελληνικών αρχών στις συστάσεις και διαπιστώσεις της Επιτροπής δείχνουν τον σκεπτικισμό με τον οποίο αντιμετωπίζουν τα ευρήματα της Επιτροπής. Έτσι, κατά τη γνώμη των αστυνομικών αρχών οι καταγγελίες για κακομεταχείριση θεωρούνται μεμονωμένα περιστατικά και σε πολλές περιπτώσεις προϊόν φαντασίας. Σε συνδυασμό μάλιστα με την έλλειψη ενός ολοκληρωμένου και οργανωμένου μηχανισμού καταγραφής και εντοπισμού φαινομένων κακομεταχείρισης, οι σχετικές καταγγελίες των θυμάτων σπάνια διερευνώνται.

Η μεταχείριση των κρατουμένων είναι αντικείμενο έρευνας της Επιτροπής από την πρώτη επίσκεψή της στην Ελλάδα το 1993. Κατά την διάρκεια της επίσκεψής της το 2009 η Επιτροπή έγινε για ακόμη μία φορά δέκτης ενός μεγάλου αριθμού καταγγελιών κακομεταχείρισης από τους αστυνομικούς υπαλλήλους. Οι καταγγελίες αφορούσαν κυρίως κλωτσιές, χτυπήματα στο πρόσωπο ή και στα πέλματα με μεταλλικές ράβδους κ.ά. κυρίως κατά την διάρκεια ανακρίσεων, αλλά και συλλήψεων. Σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις, η κακομεταχείριση ήταν τέτοιας έντασης που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως βασανιστήριο. Για παράδειγμα, στο τμήμα ασφάλειας στις Σέρρες αστυνομικοί υπάλληλοι τοποθέτησαν πλαστική σακούλα στο κεφάλι υπόπτου εγκλήματος, ενώ στη Θεσσαλονίκη υπήρξαν απειλές από αστυνομικούς υπαλλήλους για βιασμό υπόπτου που ανακρινόταν. Σε άλλη περίπτωση το 2009 ένας νεαρός άνδρας ισχυρίστηκε ότι κατά την διάρκεια της σύλληψης του απειλήθηκε με βιασμό και αργότερα στο αστυνομικό τμήμα υπήρξε θύμα σεξουαλικής κακοποίησης. Ένας άλλος νεαρός άνδρας ισχυρίστηκε ότι χτυπήθηκε κατ' επανάληψη στο πρόσωπο και το σώμα από αστυνομικούς

τόσο κατά την σύλληψη όσο και κατά τη μεταφορά του στο αστυνομικό τμήμα, αλλά μέσα σε αυτό, οι δε γιατροί της αντιπροσωπείας κατά την εξέτασή τους διαπίστωσαν πράγματι τα σημάδια στο σώμα του. Παρόμοια όμως είναι και η αντιμετώπιση των παράνομων μεταναστών, οι οποίοι παραπονιούνται για εκτεταμένη χρήση σωματικής βίας από τους αστυνομικούς κατά την απέλασή τους. Η Επιτροπή εκφράζει την απόλυτη θέση της, πως σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις θα πρέπει να επιληφθούν άμεσα οι ελληνικές δικαστικές αρχές και να διερευνηθούν οι καταγγελίες εις βάθος. Εκφράζει μάλιστα την επιδοκιμασία της για το γεγονός της ίδρυσης μέσα στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη ενός Γραφείου περιστατικών αυθαιρεσίας από αστυνομικούς υπαλλήλους και ζητά να μάθει το σύνολο των αρμοδιοτήτων και δυνατοτήτων αυτού του γραφείου.

Ιδιαίτερη έμφαση στην παρούσα έκθεση αποδίδεται στις συνθήκες κράτησης των παράνομων μεταναστών στα κέντρα υποδοχής, αλλά και στα αστυνομικά κρατητήρια της Διεύθυνσης Αλλοδαπών. Σημαντικό στοιχείο διαφοροποίησης σε σχέση με τις προηγούμενες επισκέψεις της Επιτροπής είναι η αλλαγή του ελληνικού νόμου σχετικά με τη μέγιστη διάρκεια κράτησης ενός αλλοδαπού στα αστυνομικά κρατητήρια μέχρι την πραγματοποίηση της απέλασης του. Συγκεκριμένα, η διάρκεια της κράτησης επεκτείνεται από τους τρεις (3) μήνες στους έξι (6) μήνες, με δυνατότητα περαιτέρω επέκτασης το πολύ μέχρι δώδεκα (12) μήνες εφόσον τούτο επιβάλλουν οι συνθήκες. Το σοβαρότερο πρόβλημα εντοπίζεται στις περιπτώσεις των κρατουμένων υπό απέλαση αλλοδαπών, η εκτέλεση της απέλασης των οποίων χρονοτριβεί υπέρμετρα, συνήθως λόγω της αδυναμίας εξεύρεσης κράτους διατεθειμένου να τους αποδεχθεί στο έδαφός του, με αποτέλεσμα να παραμένουν στα αστυνομικά κρατητήρια για χρονικά διαστήματα, που υπερβαίνουν τον «εύλογο» και «αναγκαίο» χρόνο που θέτει ο νόμος, το

Σύνταγμα και η Ε.Σ.Δ.Α. Έτσι τα αστυνομικά κρατητήρια μετατρέπονται ατύπως από χώρους εντελώς προσωρινού περιορισμού της ελευθερίας κίνησης, σε καταστήματα στέρησης της προσωπικής ελευθερίας, δηλ. σε χώρους φυλάκισης, και μάλιστα χωρίς καν να έχει ασκηθεί ποινική δίωξη σε βάρος των τροφίμων τους. Ο συνδυασμός της μακράς διάρκειας κράτησης των υπό απέλαση αλλοδαπών, χωρίς να έχει ασκηθεί ποινική δίωξη εις βάρος τους, με τις θλιβερές υλικές συνθήκες κράτησης τους αυτής, συνιστά εκ των πραγμάτων απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση, ακόμη και αν δεν συντρέχει, σχετική πρόθεση των αρμόδιων αστυνομικών οργάνων.

Αναφορικά με τις εγγυήσεις των παράνομων μεταναστών, που κρατούνται, τονίστηκε η δυνατότητα πρόσβασης αυτών σε γιατρό και δικηγόρο, καθώς και η δυνατότητα να επικοινωνήσουν με έναν δικό τους άνθρωπο. Για τον σκοπό αυτό θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα τηλεφωνικής επικοινωνίας, όχι μόνο μέσω τηλεφωνικών θαλάμων, αλλά και με τη χρήση κινητού τηλεφώνου.

Η Επιτροπή επαναλαμβάνει επίσης την έκκληση της για βελτίωση των φυσικών συνθηκών κράτησης, οι οποίες παραμένουν κακές και σκληρές για τους κρατούμενους. Συγκεκριμένα τονίζει ότι οι ελληνικές αρχές θα πρέπει να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να εξασφαλιστεί, ότι α) όλοι οι κρατούμενοι έχουν πρόσβαση σε καθαρό αποχωρητήριο ακόμη και κατά την διάρκεια της νύχτας, β) υπάρχει διαχωρισμός των κελιών, ώστε οι γυναίκες να κρατούνται χωριστά από τους άνδρες, γ) κάθε κρατούμενος έχει πρόσβαση σε ευκολίες ατομικής υγιεινής, όπως πετσέτες, καθαρά κρεβάτια, ντους, σαπούνι, σαμπουάν κ.τ.λ., δ) η χορηγούμενη ποσότητα φαγητού είναι η ενδεδειγμένη και η χρονικά κατάλληλη, ε) οι κρατούμενοι έχουν άμεση πρόσβαση σε πόσιμο νερό, στ) οι εγκαταστάσεις είναι κατάλληλες για φύλαξη και ζ) αποφεύγεται ο συνωστισμός κρατουμένων.

Ειδικά σε αυτό το τελευταίο στοιχείο η Επιτροπή δίνει μεγάλη σημασία, καθώς μονίμως και συστηματικά παραβιάζεται από τις ελληνικές αρχές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το κέντρο υποδοχής μεταναστών στην Παγανή Λέσβου, χωρητικότητας τριακοσίων (300) ατόμων, το οποίο κατά τη διάρκεια της επίσκεψης της Επιτροπής τον Σεπτέμβριο του 2009 βρέθηκε να «φιλοξενεί» επτακόσια (700) άτομα. Είναι σαφές ότι ένας τέτοιος συνωστισμός κρατουμένων μεταναστών σε συνδυασμός με την ακαταλληλότητα των εγκαταστάσεων συνιστούν απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση.

Συμπερασματικά, με το πέρας και αυτής της επίσκεψης η Επιτροπή κατέληξε ότι παρά τα δειλά βήματα των ελληνικών αρχών προς την κατεύθυνση της βελτίωσης των συνθηκών κράτησης και αντιμετώπισης των φαινομένων αστυνομικής βίας, στην πράξη ο κίνδυνος κακομεταχείρισης των κρατουμένων παραμένει πολύ υψηλός και οι υλικές-φυσικές συνθήκες κράτησης σκληρές και απάνθρωπες. Έτσι, καθίσταται αναπόφευκτη η διατύπωση Δημόσιας Δήλωσης για την Ελλάδα για τη συστηματική παραβίαση των εγγυήσεων και δικαιωμάτων των κρατουμένων.

Γ.IV. Η Δημόσια Δήλωση της C.P.T. για την Ελλάδα της 15-03-2011

Από το 1993, οπότε και έγινε η πρώτη επίσκεψη, η Επιτροπή πραγματοποίησε δέκα (10) συνολικά επισκέψεις στην Ελλάδα. Όλα αυτά τα χρόνια επισημάνθηκε η αδυναμία των ελληνικών αρχών να εξασφαλίσουν τις ελάχιστες εγγυήσεις που προβλέπει η Επιτροπή αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης των ατόμων που στερούνται την ελευθερία τους, αλλά και τα φαινόμενα αστυνομικής αυθαιρεσίας και βίας που σημειώνονται σε βάρος των κρατουμένων είτε κατά τη στιγμή της σύλληψης είτε κατά την ανάκριση είτε ακόμη κατά την διάρκεια της κράτησης τους.

Από το 2000 και μετά, με την ένταση των μεταναστευτικών ροών στην Ελλάδα, οι επισκέψεις της Επιτροπής εστίασαν τον ενδιαφέρον τους πέραν των άλλων σωφρονιστικών κέντρων και στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών. Οι εκθέσεις που αφορούν τις επισκέψεις των ετών 2005, 2007, 2008 και 2009 περιέχουν ειδικό κεφάλαιο για την κακομεταχείριση παράνομων μεταναστών και τις συνθήκες κράτησης αυτών στα αστυνομικά κρατητήρια της Διεύθυνσης Αλλοδαπών. Η εικόνα των χώρων αυτών όπως περιγράφεται μέσα από τις εκθέσεις είναι αποκαρδιωτική : παράνομοι μετανάστες συνωστίζονται σε άθλιες συνθήκες, σε αστυνομικά τμήματα και άλλες ακατάλληλες εγκαταστάσεις, πολλές φορές σε εγκαταλελειμμένες αποθήκες, για χρονικό διάστημα έως έξι (6) μηνών ή και περισσότερο, χωρίς δυνατότητα άσκησης σε εξωτερικό χώρο, χωρίς δραστηριότητες και με ανεπαρκή υγειονομική περίθαλψη. Η εικόνα συμπληρώνεται από την παντελή έλλειψη ευκολιών ατομικής υγιεινής (ντους, σαπούνι, πετσέτες, καθαρά κλιννοσκεπάσματα κ.τ.λ.) και σε πολλές περιπτώσεις την αδυναμία πρόσβασης σε δικηγόρο και γιατρό. Οι συστάσεις της Επιτροπής για τη βελτίωση της κατάστασης συνέχισαν εντούτοις να αγνοούνται. Η αδυναμία της ελληνικής πολιτείας να νομοθετήσει προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης της ολοένα αυξανόμενης παράνομης μετανάστευσης, της αντιμετώπισης της συγκεκριμένης κατηγορίας κρατουμένων με τη δημιουργία ειδικών κέντρων υποδοχής σε εγκαταστάσεις κατάλληλες, που να εξασφαλίζουν αξιοπρεπή ανθρώπινη διαβίωση, αλλά και της εκπαίδευσης του αστυνομικού προσωπικού σε ζητήματα που άπτονται της μεταχείρισης των αλλοδαπών κρατουμένων, οδήγησαν σε διόγκωση των φαινομένων κακομεταχείρισης των αλλοδαπών και σε επιδείνωση των συνθηκών κράτησης τους.

Η απουσία δράσης εκ μέρους των ελληνικών αρχών προς τον σκοπό της συμμόρφωσης με τις συστάσεις της Επιτροπής, που αφορούν τους

παράνομους μετανάστες οδήγησε την Επιτροπή να κινήσει, τον Νοέμβριο του 2008, τη διαδικασία έκδοσης δημόσιας δήλωσης. Μετά από την περιοδική επίσκεψη τον Σεπτέμβριο του 2009, η εν λόγω διαδικασία επεκτάθηκε και περιέλαβε και την κατάσταση στις φυλακές. Έτσι, κατέληξε την 15^η-03-2011 στην δημοσίευση της πρώτης για την Ελλάδα Δημόσιας Δήλωσης –κατ’ εφαρμογή του άρθρου 10, παρ.2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας—με την οποία στην ουσία καταδικάζεται η Ελλάδα για σωρεία παραβάσεων των ελάχιστων εγγυήσεων της Σύμβασης και των συστάσεων της Επιτροπής. Παρά τις συστάσεις, τις σοβαρές ανησυχίες που διατύπωσε και τα πρακτικά μέτρα που πρότεινε για τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης των παράνομων μεταναστών, η Επιτροπή προσέκρουσε στην αδράνεια των ελληνικών αρχών. Με την Δήλωση αυτή λοιπόν, η Επιτροπή επιδιώκει να κινητοποιήσει και να συνδράμει τις ελληνικές αρχές, ώστε να αναλάβουν αποφασιστική δράση και να βελτιώσουν τη μεταχείριση των προσώπων που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους στην Ελλάδα, σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αξίες, τις οποίες έχει προσυπογράψει η Ελλάδα ως κράτος-μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Δ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

Το Σύνταγμά μας στα άρθρα 2 και 5, διακηρύσσει την προστασία της αξίας του ανθρώπου και τον σεβασμό της προσωπικότητάς του. Τα πανανθρώπινα δικαιώματα στη ζωή και τη σωματική ακεραιότητα είναι αδιαπραγμάτευτα ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, θρησκείματος και επιβάλλουν την απαγόρευση κάθε μορφής βασανιστηρίου και απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης, ενώ τα θεμελιώδη δικαιώματα της ελευθερίας και προσωπικής ασφάλειας περιορίζονται

μόνο υπό συγκεκριμένες συνταγματικές εγγυήσεις στο πλαίσιο μια δημοκρατικής κοινωνίας.

Η ελληνική αστυνομία, εκ του ρόλου της, όπως αυτός της έχει απονεμηθεί από το Σύνταγμα και τους νόμους, καλείται να υπηρετήσει το αυτόνομο: την εφαρμογή των νόμων και του Συντάγματος, δηλ. την διασφάλιση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας με τον παράλληλο σεβασμό των ατομικών θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών. Ο ρόλος και οι αρμοδιότητές της στις μέρες μας έχουν εκ των πραγμάτων διευρυνθεί, σε τέτοιο όμως βαθμό, που να αδυνατεί πλέον να καλύψει αποτελεσματικά τα πεδία στα οποία δραστηριοποιείται. Ο διογκούμενος αριθμός παράνομων μεταναστών –κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα-- έχει προκαλέσει «έκρηξη» και «ηθικό πανικό» στην ελληνική κοινωνία, ενώ η ανυπαρξία κοινωνικής πολιτικής και η φτωχοποίηση ολοένα και ευρύτερων κοινωνικών ομάδων έχει οδηγήσει σε αλματώδη αύξηση της εγκληματικότητας.

Η ελληνική πολιτεία είναι υποχρεωμένη από τις περιστάσεις να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα και προς τις δύο κατευθύνσεις. Είναι απαραίτητο να αποκατασταθεί το αίσθημα ασφάλειας των πολιτών στην καθημερινότητά τους. Αυτό όμως δεν θα επιτευχθεί με δόγματα τύπου «μηδενικής ανοχής» και άμετρης χρήσης υλικής βίας από τους αστυνομικούς, αλλά με πολιτικές αναβάθμισης συνοικιών, με αποτροπή «γκετοποίησης» γειτονιών και με πολιτικές επαρκούς αστυνόμευσης. Η εκπαίδευση του αστυνομικού προσωπικού τόσο σε ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο και σε επίπεδο διαχείρισης δύσκολων καταστάσεων είναι επιτακτική. Από την άλλη η αστυνομία θα πρέπει να απαλλαγεί από αρμοδιότητες που από τη φύση τους δεν συνάδουν με την αποστολή της. Έτσι στο ζήτημα των μεταναστών που ζητούν άσυλο, η ελληνική αστυνομία δεν είναι δυνατόν να είναι ταυτόχρονα η διωκτική αρχή και η αρχή απονομής ασύλου. Η αρμοδιότητα για την παροχή ασύλου θα

πρέπει να μεταφερθεί σε μία αμιγώς διοικητική υπηρεσία, χωρίς την παραμικρή εμπλοκή της αστυνομίας. Κάτι τέτοιο αφενός θα ελευθέρωνε έναν μεγάλο αριθμό αστυνομικού προσωπικού, το οποίο θα μπορούσε να απασχοληθεί με την εγκληματικότητα, αφετέρου θα καθιστούσε την αστυνομία περισσότερο προσεκτική κατά την σύλληψη και μεταχείριση των μεταναστών που κρατούνται.

Παράλληλα θα πρέπει να κλείσουν όλες εκείνες οι απαράδεκτες από άποψη υλικών συνθηκών εγκαταστάσεις στις οποίες κρατούνται παράνομοι μετανάστες και να δημιουργηθούν νέοι χώροι αξιοπρεπούς διαβίωσης για τους κρατούμενους. Όπως επισήμανε και η C.P.T. στις εκθέσεις της για την Ελλάδα, το ευνομούμενο σωφρονιστικό σύστημα, στο οποίο θεωρητικά αποβλέπει ο νόμος, έχει δώσει τη θέση του στην πρακτική της απλής «αποθήκευσης κρατουμένων» και αυτό πρέπει να σταματήσει αμέσως. Η κοινωνική ευαισθησία της Πολιτείας πρέπει να συναντήσει την κοινωνική αλληλεγγύη των ατόμων, ως ανθρώπων. Διότι πέρα από νόμους και κανόνες, οι αστυνομικοί υπάλληλοι που έρχονται σε επαφή με αλλοδαπούς κρατούμενους, είναι άνθρωποι που συναντούν ανθρώπους και ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου περνάει πρώτα από όλα από αυτούς.

Τα άτομα που στερούνται την ελευθερία τους με απόφαση δημόσιας αρχής δεν είναι άνθρωποι χωρίς δικαιώματα. Το τεκμήριο αθωότητας και τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα επιβάλλουν στην αστυνομική δύναμη να περιορίζεται κατά την άσκηση των καθηκόντων της, κυρίως δε κατά τη σύλληψη, ανάκριση και κράτηση, σε εκείνες μόνο τις ενέργειες που αφενός επιβάλλει ο νόμος, αφετέρου είναι αναγκαίες ως αναπόφευκτες στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Αλεξιάδης Σ. Ανθρώπινα Δικαιώματα – Καταστολή, 1990

Βιδάλη Σ. Εγκληματικότητα και Αστυνομία, 2007

Δαγτόγλου Π. Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991

Δημητρίου Σωτήρης (Προλεγόμενα Β. Καρύδης). Μορφές βίας, Εκδόσεις Σαββάλα

Δημόπουλος Χ. Η αστυνομία και ο αστυνομικός, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2000

Κουράκης Ν. Αστυνομία και κατασταλτική αντεγκληματική λειτουργία του κράτους, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2000

Μαγγανάς Α., Καρατζά Α. Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, 2005

Πανούσης Γ.- Βιδάλη Σ. Κείμενα για την αστυνομία και την αστυνόμευση, 2001

Παπαιωάννου Ζ. Αστυνομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2006

Σιμιτσή Κ. Η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας στο διεθνές δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1996

Σπινέλλη Κ.-Τσίτουρα Α. Κρατούμενοι και δικαιώματα του ανθρώπου, Εκδόσεις Σάκκουλα 1996

Στεργιούλης Ευάγγελος Η ελληνική αστυνομία κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης (1975-1995), 2000

Συμεωνίδου-Καστανίδου Η έννοια των βασανιστηρίων και των άλλων προσβολών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στον Π.Κ., 2009

Συνήγορος του Πολίτη, Έκθεση της 27-08-1999 με αριθμ. Πρωτ. 7905/99/2.3

2.ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Actes du seminaire du 5 au 7 decembre 1994 a Strasbourg, La mise en oeuvre de la Convention Europeene pour la prevention de la torture et des peines, 1995

Andrews J. – Sherlock A. European Convention for the Prevention of Torture and inhuman and degrading treatment or punishment, 1988

Burgers J. The U.N. Convention against Torture, A hand book on the convention against torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment.

Council of Europe Human rights and the Police, 1984

Council of Europe Human rights and the Police, 1995

Crawshan R., Cullen S. and Williamson T. Human Rights and Policing (2nd revised edition)

Evans M. and Morgan R. Preventing Torture, A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1998

Evans M. and Morgan R. The Prevention of Torture in Europe, The CPT's Standards on Police and Pre-trial Custody.

Evans M. and Morgan R. The Prevention of Torture in Europe, The CPT's Standards regarding Prisoners.

Ingelse Chris The U.N. Comitee against torture, An assessment

Professional Training Series No5 Human Rights and law enforcement, A manual on human rights training for the Police

Reiner R. The Politics of the Police (3rd edition)

Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Comitee for the Prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment (CPT), 08 Feb. 2008

Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Comitee for the Prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment (CPT), 30 Jun. 2009

Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Comitee for the Prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment (CPT), 17 Nov. 2010

Uildriks N. and Reenen P. Policing post-communist societies, Police-Public Violence, Democratic Policing and Human Rights